

A.H. TAMMSAARE
A. SÄREV

**KÕRBOJA
PEREMEES**

ANTON HANSEN-TAMMSAARE
ANDRES SÄREV

KÕRBOJA PEREMEES

A. SÄREVI DRAMATISEERING
3 VAATUSES 7 PILDIS

A. H. TAMMSAARE SAMANIMELISE ROMAANI JÄRGI

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1959

Kaane kujundanud V. Vare.

M Ä R K U S:

KÄESOLEVA DRAMATISEERINGU ALUSEKS ON KÄSIKIRI, MIS ALLAKIRJUTANUL VALMIS KOOSTÖÖS A. H. TAMMSAAREGA 1937. AASTAL.

A. SÄREV.

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

TEGELASED:

KATKU VILLU

JÜRI, tema isa

ANU, tema ema

KÕRBOJA ANNA

REIN, tema isa

MADLI, tema tädi

EEVI

MIKK

JAAN

LEENA

LÕUGU KUSTI

} Kõrboja teenijad

AEG: 1922. aasta.

KOHT: Põhja-Eesti.

ESIMENE VAATUS.

1. PILT.

Katku talu aida juures. Lava taga-alal aidahoone aidavahe väravatega. Paremal lattaed väravaga rööbasteele. Vasakul põõsaid ja teerada elumaja juurde. Sirelipuhma läheduses pink.

Ristipäeva¹ keskhommik. Palju päikesepaistet ja lindude laulu.

ANU (*vaikne, südamlik ning õrnahingeline vanainimene, kööginuga ja tühi lihataldrik käes, seisab aia ääres kivi otsas, vahib kaugusse ja kuulatab*).

JÜRI (*sirgjooneline, iseteadev ja pisut karm üle 50 aasta taluperemees, tuleb vasakult*): Kuule, eit, ega sa tange tea?

ANU: Eks nad ole sahvris.

JÜRI: Otsisin, aga ei puutund teised näppu.

ANU: Mis sa's nende tangidega nüüd kallil ristipäeva hommikul na teed?

JÜRI: Ruunal on raud lahti. Murrab viimati veel kabja. (*Pöördub tagasiminekuks.*)

ANU: Aga kuule, eile sa kopsisid rattaid, ehk olid sul siis ka tangid käes?

JÜRI: Õigus jah, jäid teised kruupingile. (*Läheb aidavahe väravast sisse.*)

ANU (*vahib jälle kaugusse ja kuulatab*).

JÜRI (*tuleb, tangid käes*): Noh, mis sina seal näed?

ANU (*astub kivilt maha*): Ei kedagi. Jäin kuulatama. Järve pool keegi hõiskas, nii et nõmm aina kajas.

¹ Ristipäev oli 1922. aastal 25. mail.

JÜRI: Mis siis sellest?

ANU: Justkui tuttav hääl oli.

JÜRI: Ei tea kelle?

ANU: Nagu meie Villu oma.

JÜRI: Kus see järve äärde sai, kui istub linnas müüride taga.

ANU: Ju ta aeg neil päevil peab täis saama.

JÜRI: Ja arvad, et tuleb teine vangimajastki huigates ja hõisates? Küllap poiss teeb nüüd ehk teist häält.
(Lahkub vasakule.)

ANU (läheb aita).

VILLU (29-aastane, särgiväel ja palja peaga, tuleb joostes paremalt, hüppab kergelt üle värava sisse, käib, pillub käsi, venitab lihaseid ja ringutab kogu oma kuue jala pikkust keha).

ANU (tuleb täidetud lihataldrikuga aidast): Sina, Villu!

VILLU (nagu patukahetseja süüalune): Mina, ema!

ANU: See olid siis ikka sina, kes seal järve ääres huikas?

VILLU: Mina, ikka mina.

ANU: Millal sa tulid?

VILLU: Öösel. Ei tahtnud teid äratada ja pugedin aidalakka. Hommikul ärgates tuli tuju, et lähen õige järve ja ajan linnatolmu kehalt maha.

ANU: Kas vesi põlnd veel liiga külm?

VILLU: Tühja kah, minule käis küll. Karastas! (Pillub käsi.)

ANU: Ma arvasin kohe, et sina, kui kuulsin huikamist.

VILLU: Niisugune ilus hommik ja järv — kohe ajasid hõiskama. Tead, ema, hirmus hea on jälle kord vaba olla.

ANU: Millal nad su lahti lasid?

VILLU: Eile, kella viie paiku.

ANU: Ja just eile õhtul oli meil isaga sinust pikemalt juttu.

VILLU: Mis isa ütles?

ANU: Mis ta ikka pidi ütlema. Ütles, et ehk võtab nüüd ometi aru pähe.

VILLU: Usu, ema, aru oli mul juba ammugi peas, aga see ei aita, mõnikord ei aita see midagi.

ANU: Oled liig kange, sellepärast. Tahad kõigist üle olla.

VILLU (*kärsitult*): Ah, mis kange või, aga kui mees oled, siis löö rusikaga, ära tule pussiga jändama, see ajab südame täis.

ANU: Pead ennast taltsutama.

VILLU: Ei, ema! Kui Künka Otto alles elaks ja kiige all uuesti pussiga mulle kallale tikuks, siis, usu, ma võiksin talle seale veel korõd teibaga pähe valada ja läheksin uuesti istuma, kas või veel pikemaks ajaks.

ANU: Mis sa nüüd ikka niisukest juttu ajad. Kallis pühapäeva hommik ja...

VILLU (*lepitavalt*): Hea küll, ema, hea küll. (*Toetub aia najale.*)

ANU (*talle lähenedes*): Sina ära mine nende hulka, ära mine külakiigele, nad ei kannata sind, sa oled neist üle, meeldid tüdrukutele rohkem kui nemad. Hoi neist eemale, muidu saad ise õnnetuks ja ka teised!

VILLU (*pausi järel*): Mis Eevi teeb?

ANU (*nutuvõru ümber suu*): Mis ta ikka teeb, mistal teha ongi? Eevi on nüüd maailma naerus, elab ema saunas, õmbleb, kujub ja teeb mis pihku puutub, et ennast ja oma last toita-katta. Näeh, mina andsin teisele mõned hilbud, need, mis sinust kirstunurka järele jäänd, paar mähet ja vöö, nuttis teine, vae-seke, vastu võttes. Aga poiss on priske ja terve, ema ise ütleb, et isasse.

VILLU: Siis Kõrbojalt aeti teine ikka ära?

ANU: Ega teda just aetud, aga eks ta ikka nii olnd. Vana Rein ise, ega see suurt midagi ütle, aga eks va Madli...

VILLU: See muidugi...

ANU: Ei tema enne hingerahu and, kui tüdruk katsus, et tulema sai. Nende meeled olid muidugi haiged, et sa selle va püssiloksiga mööda nende metsi tõmbasid, ja pärast leidsid nad veel selle viinaajamise koha ka üles. Sind ennast ei saand nad kätte, noh, siis närised vaest tüdrukut.

VILLU: Seda võib arvata.

ANU: Ja mis see Eevi oleks pidandki seal tegema või

kuda olema, põlnd tal ju oma nurka ega kedagi, ainult teiste tõmmata ja tõugata, poiste-tüdrukute naerda ja nokkida. Või temast täit töötegitjat ikka oleks saand.

VILLU: Ema juures on tal muidugi parem.

ANU: See ju ka toriseb, aga oma ema on ikka oma ema, toriseb ja lepib, siunab ja armastab. Nutab ja on õnnetu teine, et just tema tütar seda teed pidi minema.

VILLU: Mis ta's nii nutab, ega see Eevi igaveseks sinna jää.

ANU: Ema asja nüüd! Eks tal ole ka mure oma lapse pärast. Sina istusid ju kinni.

VILLU: Ah jaa, see pagana kinni! (*Liigub kärsitult värava poole, pöörab järsku ja küsib erilise huviga.*)
Kuule, ema, kelle jäljed need seal järve ääres on?

ANU: Mis jäljed?

VILLU: Keegi on seal käind.

ANU: Eks seal käi kõik külarahvas, nagu ikka.

VILLU: Põle need siitnurga inimeste jäljed. Siitkandi jälgi ma tunnen.

ANU: Ajad ikka veel jälgi, nagu tegid seda poisikese-põlves. Sul oleks nagu jahikoera verd. Aga kes see võõras siis seal järve ääres võis käia?

VILLU: Üsna võõras see ei võind olla, muidu poleks ta teadnud istumiseks kohta valida, kust järv oma soppidega kõige paremini näha.

ANU: Kelle jäljed need siis seal on, poisi või tüdruku?

VILLU: Tüdruku ikka.

ANU (*naeratusega*): Vaevalt alles saad koju ja juba ajad külatüdrukute jälgi!

VILLU: Ei külatüdrukute saabastel ole nii kitsaid taldu ja nisukesti peeneid kõrgeid kontsi. (*Vasakult kuulduv Jüri kõhimist ja plekkämbri kõlinat.*)

ANU (*vaiksemalt*): Isa tuleb. Ära sa siis kohe temaga pahuksesse mine. Kui ta ehk midagi ütleb, ära vastu haugu. Ega temalgi kerge ole. Vana inimene, ja kuidas ta tööd on saand rügada!

JÜRI (*tuleb vasakult veepangega*): Kuule, eit, ma võt-sin selle pange... (*Näeb Villut ja vaikib.*)

VILLU: Tere, isa!

JÜRI (*üsna heatahtlikult*): Tere, tere! On nad ometi kord su välja lasnd. (*Paneb veepange käest maha.*)
ANU (*lahkub vasakule*).

VILLU: Jah, seks korraks küll.

JÜRI: Või seks korraks! Kas oli veel vähe? Kas aru põle veel pähe tulnd?

VILLU: Isa, mina arvan, Katku Jüri poegadel on aru küll, aga kummagil polnud just seda parajat. Juhanil oli teda ühtepidi liiga, minul teistpidi.

JÜRI (*rõhutades*): Juhan oli mees!

VILLU: Õigus, isa. Juhan oli mees, aga ta langes lahingus. Sai küll risti, aga langes ometi, ja sinul pole sellest ristist sooja ega külma. Mõni teine oleks ristist ilma jäänd, aga oleks oma terved luud-kondid koju toond.

JÜRI: Noh, sinul on nad, jumal tänatud, alles terved, ainult see silm...

VILLU: See silmgi on sellepärast, et olen Katku Jüri poeg. Mõni teine poleks nii hooletult oma silmaga ümber käind. Aga kes teab, ehk oli hea, et mul teine silm puudus, muidu oleksin ühes Juhaniga läind: oleksin toond sulle risti, aga ise oleksin tulemata jäänd.

JÜRI: Sina oleksid tagasi tulnd.

VILLU: Käsitult või jalutult.

JÜRI: Ükskõik kudas, aga tagasi oleksid tulnd. Sinu peale ei hakka ükski hammas.

VILLU: Seni küll mitte, näis, kuda edaspidi.

JÜRI (*südamlikult ja otsekoheselt*): Kuule ütle, poeg, kas sa kinni istudes oled ka sugugi targemaks läind või oled ikka endine?

VILLU (*otsekoheselt*): Isa, seda on raske öelda, aga üht õppisin ma — tööd tegema.

JÜRI: Seda tegid sa ennegi, kui tuju tuli.

VILLU: Aga nüüd õppisin seda tegema hommikust õhtuni, logelemata ja aega viitmata.

JÜRI: Kui see ometi nõnda oleks! Näe, mina upun töö sisse ära. Tuleb sõnnikuvedu, heinariistad tahavad joonde seada. Kõik on ripakil ja lagund. (*Võtab veepange.*)

VILLU: Küll mina sõnniku välja käristan ja kõik
joonde ajan, ära muretse, isa.

JÜRI (*astub paremale värava suunas*).

VILLU: Kuhu sa lähed?

JÜRI: Viin hobusele juua ja panen ta teise kohta.

VILLU: Isa, las mina lähen.

JÜRI: Küll teinekord lähed. (*Lahkub paremale.*)

ANU (*tuleb vasakult*): Mis isa ütles?

VILLU: Rääkisime meeste viisi. Ja tead, ema, nüüd
korruga tunnen, et olen täisõiguslik Katku Jüri
ainuke poeg.

ANU: Aga kuule, Villu, sa kõnelesid ennist neist jäl-
gedest seal järve ääres, need on ehk Kõrboja preili
omad?

VILLU: Anna omad või?

ANU: Tema omad neh.

VILLU: Kas see siis kodumail?

ANU: Kuulda oli, et pidi tulema.

VILLU (*mingi sisemise rõõmu ja ärevusega*): Nojah,
ma arvasin kohe, et kes muu teadis seda kohta ja
kel muul on niisukesed jäljed... Või tuli vahel ka
isa vaatama!

ANU: Oli kuulda, et tuleb jäädavalt.

VILLU: Kõrbojale või?

ANU: Sedasi kõneldi.

VILLU (*kelle uudishimu aina kasvab*): Mis ta's siin
metsas tegema hakkab?

ANU: Ei tea, aga räägitakse, et tuleb. Olla teine haig-
lane, kõhnaks jäänd ja ei saa öösiti hästi magada.

VILLU (*naljatades*): Noh, magada võib Kõrbojal küll
hästi. On vana Rein ise oma ea seal lõösand ja jät-
kub und ehk ka preilile.

ANU: Ei, vana Rein tahta kohta preili kätte anda, nii
et see oleks täiesti otsaline.

VILLU: Soo!

ANU: Jah, vanamees ei tahta enam midagi liigutada,
et kellele tema seda kohta peab, kui ainuke laps
mööda maad-ilma ümber ajab.

VILLU: See laps on ehk vahepeal juba prouaks saand.

ANU: Ei, ikka alles olla teine preili. Aga ega ta titake
enam ole. Küllap tal juba vist hundihaiski küljes.

VILLU (*naljatades*): Ega siis ometi preilidele niisukest asja külge tule.

ANU: Küll ikka, kõigile tuleb, olgu ta preili või maaplika. Nojah, sina said tänavu kevadel kakskümmend üheksa ja tema peaks sinust mõne aasta noorem olema. Ta oli ju noorem, kui te kahekesi siin järve ääres mööda metsi ümber tõmbasite?

VILLU: Küllap ikka... Oli teine siis juba pikk sirakas, ei tea, misuke ta nüüd peaks olema.

ANU: Ikka vilaja kehaga nagu siiski.

VILLU: Mõtlen ometi, ema, sellest on ju üle kümne aasta ära... Ja ometi oleks see nagu alles eile olnud... Tead, ema, aeg läheb hirmus ruttu. Olin ikka alles poisike, olin noor, mõtlesin ei tea kuhu minna või mis teha, aga nüüd näen, et noorus on läind...

ANU (*kaastundlikult*): Eks see vangiaasta sulle ikka ühe hea lopsu and. Et sa ka just nõnda teda pidid lööma!

VILLU: Ära kahetse, ema, mina ise ei kahetse midagi. Tappa ei tahtnud ma teda mitte, aga niisuke siga, muudkui aga pussiga... (*Vaikib.*)

ANU (*värava poole astudes*): Teab, kas isa nüüd karjast ka näeb või?

VILLU: Mis selle karjasega siis on?

ANU: Helepala teine... Kipub Kõrboja omaga mängima, ja siis loomad jälle kurjal. Peab teist ikka silmas pidama. (*Avab värava, et sealt väljuda.*)

EEVI (*vaikne, habras ja õrnaloomuline tüdruk, tuleb rööbasteed mööda*): Tere hommikust, Katku ema.

ANU: Tere, Eevi. Noh, kuhu siis sina nüüd?

EEVI: Pidin Pöldotsale minema.

ANU: Astud ehk ka meie väravast korraks sisse, näe, meile tuli täna hommikul külaline.

EEVI (*silmab Villut*): Villu või?

VILLU: Tere, Eevi!

EEVI: Tere, Villu!

ANU: Ajage seni mõni sõna juttu, ma jooksen karja vaatama. (*Lahkub paremale.*)

EEVI (*Villule kätt andes, tasa*): Saab ka sind vahel harva näha.

- VILLU: Jah, lasid mu välja.
- EEVI: Kunas sa tulid?
- VILLU: Täna öösel.
- EEVI: Siis see olid ikka sina, kes järve ääres huikas?
- VILLU: Sa kuulsid seda?
- EEVI: Kuulsin. Ema ütles küll, et mine tea kes, aga mina tundsin kohe, et sinu hää.
- VILLU: Kuidas ema tervis nüüd on?
- EEVI: Üks päev parem, siis jälle halvem. Või tast täit eluinimest enam saab.
- VILLU: Mine tea, ehk ometi.
- EEVI: Mis seal ikka teada, küll varsti kutsumine käes.
- VILLU: Kardad seda tõesti?
- EEVI: Mis ma kardan või... Aga üks ta raskeks lähe, kui ema enam ei ole. Siis ei saa ma ju poisist enam silmapilgukski kuhugi.
- VILLU: See on terve?
- EEVI: Mis sel viga! Suu juba hambaid täis.
- VILLU (*võtab tal käega ümber piha*): Las ta aga kasvab, läheb meil vaja.
- ANU HÄÄL (*eemalt*): Vanamees, kas sa karjast nägid?
- JÜRI HÄÄL (*pisut lähemal*): Nägin küll.
- EEVI (*vabastab enese Villu käest ja on minekul*): Tulakse. Head päeva siis! (*Ulatab talle käe.*)
- VILLU (*hoides teda käest*): Endale külla sa mind ei kutsu?
- EEVI: Kas sa siis kutsumata ei tule?
- VILLU: Küllap tulen kutsumatagi.
- EEVI: Ma siis ootan...
- JÜRI (*tuleb paremalt, veepang käes*).
- EEVI (*temale*): Tere, Katku isa!
- JÜRI (*pahasena ja vaevalt arusaadavalt*): Tere-tere!
- EEVI (*lahkub paremale*).
- JÜRI: Mida see Kuusiku saunatüdruk siit tahtis?
- VILLU: Eevi või?
- JÜRI: Juba hais teisel ninas, et oled kodus?
- VILLU: Eevi läks Pöldotsale ja tee viib ju meie värvast mööda.
- JÜRI: Mõtlesin, et tuli teine juba lapseraha nõudma.
- VILLU: Ei sellest olnd juttu. Aga mis sa arvad, isa, kui toon ta sulle miniaks?

- JÜRI: Olen siis mina või on minu poeg see viimne jätis, et peab leppima saunatüdrukuga?
- VILLU: Miks siis see peaks see viimne jätis olema, kes lepib saunatüdrukuga? Ma ei saa sellest hästi aru, isa.
- JÜRI: Aga mina saan. Ja oma arusaamise järele olen ma siin eland ning tahan seda teha surmatunnini. Kui mind kord enam Katkul põle, siis tehke mis tahate. (*Läheb vasakule.*)
- VILLU (*vaatab talle murelikult järele*).
- ANU (*tuleb paremalt*): Kas Eevi läks ära?
- VILLU (*vaikselt ja nagu ükskõikselt*): Juba läks.
- ANU: Kas isa nägi teda?
- VILLU: Nägi.
- ANU: Mis ta ütles?
- VILLU: Eevile ei lausund ta midagi, aga minult küsis, kas Eevi tuli lapseraha nõudma või.
- ANU: Ega sa talle midagi halba vastand?
- VILLU: Küsisin, kas ta Eevit endale miniaks ei taha.
- ANU: Mis sa siis kohe sedasi. And talle pisutki aega. Sa ju tead, et ta loodab ikka peretütrest miniat.
- VILLU (*ägedalt*): Mis siis Eevi halvem on kui mõni peretütar?
- ANU: Sellepärast siis halvem, aga isa tahaks nõnda.
- VILLU (*jonnakalt*): Aga mina tahan teisiti.
- ANU: Ära nüüd ikka kohe niiviisi, pojake. Kes kangu-sega kaugele saand. Kui katsud isaga ilusasti ja kuuled sõna, küllap ta siis viimaks ehk lepib, kui näeb, et sa Eevit jätta ei või.
- VILLU: Ega sinul, ema, ometi Eevi vastu midagi ole?
- ANU: Ei, poeg, hea tütre saaksin, sõnakuuleliku ja virga.
- VILLU (*rahunedes*): Hea seegi, kui sina nõnda. Küllap näeb siis...
- ANU: Küllap näeb jah. Isaga peab tasa ja targu, ei muidu saa. Ja mis seal nii väga kibeleda. Näeh, Mädasoo eit teadis rääkida, et...
- VILLU: Kus see siis oli?
- ANU: Läks piirirada mööda Metstoale ja ütles, et Kõrboja preili olla kodu jah. Eile tulnd teine nõm-meteel Mädasoo Katile vastu, ajand lahkelt juttu

ja ... K sind ka sinu järele. Kas oled kodus ja kuidas elad.

VILLU: Noh, küll see Kati talle siis juba seletas...

ANU (*nukralt*): Seda võib arvata.

VILLU (*pausi järel*): Jah, küll on see aeg ikka ruttu läind! Ammus see kõik oli! Ammus ostsid Kiviristid Kõrboja, ammus laskis Oskar end maha ja jättis koha vennale!

ANU: Mul seisab ainult see silme ees, kuis nad ka Katkut tahtsid meilt ära osta. Aga vanamees ei m und. Olen talle pärast mitu korda  elnd, et põleks ta tol korral head kaupa kinni pidand, siis oleks n ud ehk kõik teisiti olnd. Oleksime siit metsapadrikust ära v limaale elama läind, võib-olla oleks sul ka teine silm veel alles. Kellega või kus sa ta seal peast ära oleks joost.

VILLU (* ksk iksel*): Õnnetus võib igal pool juhtuda.

ANU: Võib muidugi, aga mina ei usu, et oleks võind. Mina ei saa tänapäevani aru, kuidas see sul küll nõnda võis minna, kuidas sa nõnda võisid joosta. Loomgi pigistab ju silmad kinni, kui padrikust läbi läheb.

VILLU (*valetab*): See oli vist nõnda, et tema jooksis ees, mina järel. Tema kahmas puuokstest kinni, kiskus nad vinna ja laskis nad mulle vastu silmi.

ANU (*tasakesi ja nagu salaja*): Tead, Villu, seitsaadik kardan ma Kõrboja rahvast. Ja kui ma kuulsin, et Kõrboja Anna koju tuleb, ning mõtlesin, et ka sina n ud vangist lahti saad, siis hakkas mul hirm,  osel nägin teid kahte uneski.

VILLU: Mis sa n ud tühja!

ANU: Ei ühtigi tühja. Poisikesest peast jooksid teisega ringi ega jätt enne kui silm peast väljas. Vaata, et sa n ud ka oma teist silma peast ära ei jookse, kui juhtud jälle teda nägema.

VILLU:  ra karda, ema. Anna on n ud preili ja sinu poeg on ainult Katku Villu, tema pahemat silma ei taha ta enam.

ANU: Kui see ometi nõnda oleks!

(*Eesriie.*)

2. PILT.

Muruplats Kõrboja rohuaia serval. Vasakul elumaja nurk. Paremalt teerada, mis viib põldudele, heinamaale jne. Laia pihlaka all 'vana pink. Põõsastel kuivab pesu. Jaanilaupäeva õhtupoolik.

JAAN (istub pihlaka all pingil ja paneb saabaste asemele pastlaid jalga).

MIKK (tuleb Leenaga paremalt): Näe, Jaan juba vaksalist tagasi.

LEENA (Jaanile): Noh, kas preili tuli?

JAAN: Ei see tulemata jää, kui tulema peab.

LEENA: Mis ta ka rääkis?

JAAN: Mis ikka räägitakse. Kõigest...

LEENA: Kas jääb nüüd teine kauemaks?

JAAN: Kellele ta seda ütleb, või kes seda talt küsis.

LEENA: Mõtlesin, et ehk ise rääkis, ütles jutu sees.

MIKK: Küllap see juba räägib, aga kas ta ka midagi ütleb, see on teine asi.

JAAN: Küsis, kas täna jaanituld ka tehakse.

LEENA: Sina ütlesid muidugi, et tehakse.

JAAN: Ütlesin, et küllap vist.

LEENA: Ja siis?

JAAN: Küsis, kas pilli on.

LEENA: Eks sa öeld, et on.

JAAN: Ütlesin, et külas on.

LEENA: Ja tema?

JAAN: Tahtis teada, kas pillimees tuleb.

MIKK: Noh, aga kuis on tema enda tulekuga?

JAAN: Sellest ei lausund ta sõnagi.

LEENA: Nii et sa ei tea midagi, ei pillimehe ega preili tulekust?...

JAAN: Mis minul seal teada. Kui pillimehel paremat kohta põle, eks ta siis tule meie jaanitulele. Seda ütlesin preilile.

LEENA: See oli siis küll targasti öeldud: kui paremat ei ole! Ennem oleks võind pillimehele järele minna, kui preili tahab.

MIKK: Eks õhtul näe. Nüüd võtame pisut kehakinnitust ja siis kohe õuealusele. Enne õhtule ei saa, kui ka

seal kuiv hein küünis. Kas sa, Jaan, lõunat juba said?

JAAN: Sain.

MIKK: Siis löö rehadele, kus puudu, mõned pulgad sisse, seni kui me Leenaga sööme.

JAAN: Sa just kui oleksid ise Kõrboja peremees.

LEENA: Tööperemees igatahes.

MIKK: Tuleb kaks püha, kuiva heina peab kokku panema.

REIN (*peremees, 60 aasta lähedal, vana kooliõpetaja, unistaja, pisut naiselike joontega ja kuidagi saamatu, tuleb vasakult*): Saite sealt nõmmealuselt lõpuks tulema?

MIKK: Saime, peremees. Nüüd sööme ja siis kohe õuealusele.

REIN: Kuhu päevilised jäid?

MIKK: Läksid üle nõmme koju. Küll õuealuse saame omalgi jõul kokku. (*Läheb ühes Jaani ja Leenaga vasakule.*)

REIN (*on mõtteis ja istub nukralt pingile*).

MADLI (*viletsa nägemise ja tõntsi kõrvaga, tuleb põõsaste vahelt ja korjab pesu*).

REIN: Kuule, Madli!

MADLI (*tuleb lähemale*): Ah sa oled siin... Ma mõtlesin, et ajad Annaga juttu.

REIN: Anna läks riideid vahetama.

MADLI: Kas sa ta käest juba küsisid?

REIN: Küsisin küll. Küsisin kohe.

MADLI: Ja mis ta vastas?

REIN: Ei midagi. Ütles, et läheb ja paneb teise kleidi.

MADLI: Just tema mood: paneb teise kleidi. Ja sina aga oota, ilma et midagi teaksid.

REIN (*pausi järel*): Jah, imelik küll, ristipäeval juba rääkisin, nelipühal, kui ta teist korda kodus käis, siis rääkisin jälle, ja täna, kui ta tuli, oli mul esimene asi, et kuidas siis jääb sellega, aga tema ei vasta. Mitte ei vasta.

MADLI: Mis muud kui kirjuta koht tütre nimele, külap ta siis vastab... Siis ta tuleb.

REIN (*umbusklikult*): Arvad sa?

MADLI: Mis ta siis muidu peakski siia tulema. Põle ta

tänini talutüdrukus olnd, ega ta siis nüüdki selleks hakka.

REIN: Perenaiseks, mitte tüdrukus.

MADLI: Aga küllap ta arvas, et kui juba kord soo-soo-jaa-jaa Kõrbojale tuleb, siis temast varsti siin päris teenijatüdruk saab. Usu, vend, Kõrboja teeb iga tüdruku orja- või karjatüdrukus. Nõnda suri tema õnnis emagi siin, seda ta teab ja seda'p ta kardabki.

REIN (*vaikib*).

MADLI: Ja mis oleks, kui Anna tahaks mehele minna?

REIN: Mingu!

MADLI: Aga kes teda võtab, kui tal kohta põle? Põle tänini võetud, põle linnaski võetud, maal ammugi ei võeta. Maal tahavad kõik kohta, kohaga tükis, siis ehk küll, sest Anna põle enam tita.

REIN: Pärast minu surma jääb ju kõik temale, muud pärijat meil ju põle.

MADLI: Aga väimees, see Kõrboja tulevane peremees, tahaks ehk teada, millal sa sured, kas lased ka kaua oodata.

REIN: Olen ju vana.

MADLI: Sinu päevades võetakse mõnikord veel teine nainegi. Või kas sa siis Kõrboja igale väimehele tahaksid anda?

REIN: Ju mu tütar ometi niisukese mehe väärt on, kes Kõrbojale peremeheks kõlbab.

MADLI: Küllap su tütar juba väärt on, liiatigi, kui tal kaasavaraks Kõrboja, aga kes teab, kelle ta valib, kui ta valima peaks. Valib korruga mõne Katku Villu, tahad sa niisukest endale väimeheks või Kõrbojale peremeheks?

REIN: Kõrbojale peremeheks — selleks ehk kõlbab ta, minule väimeheks mitte.

MADLI: Näed sa, va vennas, kui koduväi majja tahab tulla, siis on endisel peremehel aeg surra.

REIN: Mis sa hullu juttu ajad! Miks siis minu tütar just Katku Villu peaks valima? Kas siis peale joodikute, salaküttide ja vangide enam kedagi ei ole, kes tahaks Kõrbojale peremeheks saada? Või tead sa midagi?

MADLI: Mitte midagi ei tea ma, räägin niisama. Rää-

gin, et kes neid uuema aja inimesi teab või tunneb. Ja Anna on niisuke inimene. Tema põle sinusse ega minusse. Tema veri on teine. Meie armastame rääkida, aga tema elab ja vaikib nagu ta õnnis emagi. Keegi ei tea õieti, mis ta mõtleb või mis talle haiget teeb. Sureb äraagi, ilma et keegi õieti teaks, miks ta sureb. Tead sa, miks sinu eit suri? Ei tea. Mina ka ei tea, keegi elavatest ei tea. Niisama on lugu ka Annaga: teda peab aimama, teda peab mõistma, muidu põle temaga miskit hakkamist. Tahad, et ta linnast ära tuleks ja koju jääks, siis anna Kõrboja tema kätte. Küllap ta siis tuleb, tuleb üsna kindlasti.

REIN (*ohkega*): Jah, oleksin ma ikka kooliõpetaja ameti peale jäänd ja poleks vend Oskar seda Kõrbojat ostnud ning mind siia otsaliseks meelitand, vististi oleks võind siis kõik teisiti minna.

MADLI: Kooliõpetajana poleks sa aga kunagi saand oma tütrele seda haridust anda mis Kõrboja peremehena, oma venna ainukese pärijana.

REIN: Seda küll mitte.

MADLI: Noh, mis seal siis veel rääkida. Nüüd tead, et Kõrboja vajab uusi inimesi, sest sina, nagu sa praegu oled, ilma naise ja lasteta, ei kõlba siia enam peremeheks. Seepärast, vend, anna Kõrboja Annale, anna täiesti tema kätte ja las ta siis seab ning korraldab.

REIN: Jah, ega teist teed vist küll enam üle jää.

MADLI: Ja see on õige tee, usu, vend.

(*Vasakult kostab väravast käimist.*)

REIN (*tasa*): Hea küll, ära nüüd enam räägi, Anna tuli aeda.

MADLI: Mis nüüd mina, sina ise pead. (*Lahkub taha vasakule.*)

ANNA (*27-aastane, lihtsalt, kuid meeldivalt riides, tuleb vasakult, lahke naeratusega*): Noh, isa, nüüd olen ma vähemalt riides, nagu sobib Kõrbojale. Mis käske sa mulle siis annad?

REIN: Mis muud kui et hakka Kõrbojale perenaiseks.

ANNA: Aga Madli?

REIN: Madli on pime ja tõntsi kõrvaga, mis perenaine tema veel on. Kõrbojale on vaja noort inimest, kes

kõik näeks ja kuuleks ning kelle jalg ulataks igale poole. Sellepärast võta Kõrboja enda kätte, kui tahad, kirjutame ta sinu nimele, eks sa siis ise vaata, mis sa temaga teed.

ANNA (*tõsineb ja vaikib*).

REIN: Või on ehk sinul mõni teine plaan?

ANNA: Ei, minul pole mingit plaani, isa. Aga heameelega tahaksin teada, mis sa teeksid, kui ma sulle midagi ei vastaks, kui ma Kõrboja siipaika jätaaksin?

REIN: Siis pean ma ta ära müüma või rendile andma. Meie Madliga ei jõua temale vastu saada, sest Kõrboja põle mõni popsikoht või metsataluke, vaid, nagu sa tead, oli ta ju millalgi karjamõis. Mõisana teda Oskargi mõtles, kui ta tema ostis ja kui ta temaga aina kavatses ning plaanitses. Oleks tema ise eland, siis oleks muidugi kõik teisiti olnud, aga minust ei saand tegijat, nüüd ammugi ei saa. Terve asi on luhta läind, kui minul järeltulijat ei ole. Kõrboja läheb võõraste kätte, kui sa ta siipaika jäta, seda pead sa teadma.

ANNA: Seda ma tean, aga ma arvasin, et ehk annad mulle paar aastatki veel aega. Ma isegi ei tea, miks ma seda aega veel tahaksin. Oleks nagu kahju ennast siia kõrbe maha matta, sest nii tark olen ma küll, et teada — niipea kui ma kord siia tulen, siis neelab Kõrboja mu täiesti, peabki neelama, sest muidu ei maksa siia tulla.

REIN: Õige, tütar, Kõrboja neelab meid, peabki neelama, põlv põlve järele neelab ta meid ära, sellest hakkasin mina alles pärast sinu õndsa ema surma aru saama. Aga kui sina ka nõnda arvad ja tunned, siis müüme ta ära või anname rendile.

ANNA: Olen ka sellele mõtelnud. Aga ma ei taha ei üht ega teist. Selge on, et kui me Kõrboja nüüd rendile anname, siis ta rendile jääbki, kuni me ta sootuks müüme. Kui me praegu ta'ga hakkama ei saa, siis pole ka pärastpoole seda lootat.

REIN: Aga las ta siis läheb nende kätte, kes temaga hakkama saavad, kui sina teda ei taha.

ANNA: See'p see ongi, et ma ei saa ka kuidagi mõt-

tega harjuda, nagu võiksid siin võõrad inimesed talitada, kui ma mõnikord siia tulen. Ja siia tulen ma üks või teine kord, siia pean ma tulema, seda tean.

REIN: Sa siis armastad Kõrboja?

ANNA: Jah, isa. Mis siin Kõrbojal on, mine võta kinni, aga ta tõmbab, ta seob, tahes-tahtmata seob. Enne ei teadnud ma seda, aga nüüd tean, tean päev-päevalt aina selgemini...

REIN: No siis võta ta enda kätte. Võta kõigea, mis siin on, mina ütlen tast täiesti lahti. Kõhklesin küll alguses, et kas ja kuidas koht käest ära anda, aga nüüd olen otsustanud ja enam endale muret ei tee.

ANNA: Siis pean muretsema mina... (*Mõtleb hetke, siis rõõmsa kindlusega.*) Olgu siis, isa, veel täna panen endale Kõrboja rangid kaela, tänasest päevast peale olen Kõrboja perenaine.

REIN (*õnnelikult*): Sellest on mul hea meel, laps! Aga... aga kes saab Kõrboja peremeheks?

ANNA (*naeratades*): Seda ma ei tea, isa. Aga räägime sellest mõni teine kord, räägime sellest siis, kui koha paberid korras, kui ei puudu enam midagi, ainult peremees. Üht ütlen ma siiski juba täna: Kõrboja peremehe otsin mina, see jääb minu mureks.

REIN: Muidugi, kes siis muu. Usun, et sa peremehe leiad, kes Kõrbojale kõlbab. Aga see peab teistsugune mees olema kui mina.

ANNA (*naeratusega, hellalt*): Ah, isa!...

REIN: Ei, ei, hoopis teistsugune peremees peab Kõrbojal olema, seda mõistan alles nüüd, kui elu juba mööda. Kõrbojal ei tohi palju plaanitseda ja kavatseda, muidu hakkad oma plaane ja kavatsusi rohkem armastama kui Kõrboja ennast. Tuleb seesama mis minuga. Siin peab tegema, igal sammul aina tegema, kas või kõige pisemat asja. Niipea kui hakkavad suured plaanid, siis on otsas, siis ütleb jõud üles.

ANNA: Kuid onu Oskar ütles, et...

REIN: Oskargi plaanitses liig suuresti, sellepärast ei jaksand ta küllalt vastu pidada, jõud lõppes ära.

ANNA: Aga ema ei plaanitsend kunagi, aina tegi, aga

ometi suri ka tema enneaegu, suri varem kui ta seda aastate järgi oleks pidand tegema.

REIN: Mis sa sellega arvad?

ANNA: Arvan, et ka ainult töö ja tegemine Kõrboja ei päästa. Siin võib end tööga ära tappa, võib hommikust õhtuni rügada, ilma et kunagi valgemat päeva näeks, ja ometi oleks Kõrboja samasugune logu nagu praegu.

REIN: Aga kuidas siis olla, kui ei saa ei nii ega teisiti?

ANNA: Kuidas teha, kuidas olla, seda näeme, aga nõnda ei lähe nagu tänini. (*Pooleldi naljatades.*) Siiski, mina selle üle oma vaest pead ei murra, seda peab Kõrboja peremees teadma, kuidas siin olla ja elada.

MIKK, JAAN ja LEENA (*tulevad vasakult, rehad ja viglad kaasas*).

ANNA (*neile*): Noh, juba söödud ja jälle minek?

MIKK: Jah, tõmbame õuealuselt ka veel kuiva heina kokku.

ANNA: Kas saate ta küüni kah?

MIKK: Küllap saame, preili.

ANNA: Mitte enam preili, vaid perenaine. Tänašest päevast peale pole mina enam Kõrboja preili, vaid Kõrboja perenaine. Täna andis isa koha ohjad minu kätte.

MIKK (*muigavalt*): Aga kes saab peremeheks?

ANNA (*samuti muigega*): Esiotsa jääb vana paigale, kuni uus leitud, ja mina täidan tema kohuseid.

MIKK: Tähendab, preili on perenaine ja peremees korruga?

ANNA: Nii see on ja nii see jääb, kuni uus peremees tallu tuleb.

JAAN (*sosistab midagi Leenale*).

LEENA (*purskab heledalt naerma*).

ANNA: Mis sa naerad, Leena? Mis see Jaan sulle ütles?

LEENA (*pöördub kõrvale ja kihistab*).

ANNA: Mis sa talle ütlesid, Jaan?

JAAN: Preili paneb ehk pahaks, kui kuuleb.

ANNA (*naljatava kurjusega*): Mitte preili, vaid perenaine!

JAAN: Ütlesin Leenale, et kui preili hakkab pereme-

heks ja perenaiseks korruga, siis peavad tal ka seelik ja püksid korruga olema.

(*Leena purskab uuesti naerma, ka Mikk ja Rein naeratavad.*)

ANNA (*naerul*): Just nii — seelik ja püksid korruga. Muidu tänapäeval ei saa, sest pükstekandjaist kipub puudus kätte.

MIKK: Kas kuuled, Leena? Perenaine arvab sedasama, mis mina sulle olen ütelnud. Pea seda meeles!

LEENA: Mulle jätkub!

JAAN: Ära tühja suurusta!

ANNA: Kuule, Mikk, minul oleks Jaani mujale tarvis, kas te saate ilma temata loole vastu?

LEENA: Peame saama, kui tarvis on. Kuuled, Jaan, perenaine tahab sind mujale saata.

JAAN: Mul ükskõik.

LEENA: Või temal ükskõik! Mitte ükskõik, vaid aina õnneks, kui saad muidu kõlksida.

JAAN: Kui perenaine käsib.

ANNA: Jah, mina käsin. Pane endale puhtamad riided jälle selga ja mine külla, aga kui jõuad, mine ka Mädasoole, Metstoale ja Põrgupõhja — Katkule jõuad sa ometi minna?

JAAN: Küllap jõuan.

ANNA: Ja ütle kõigile, keda tead ja tunned, et nad õhtul tuleksid meie järve äärde jaanitulele. Tulgu kõik, kes tulla tahavad, tulgu noored ja vanad, aga hoia sa, et pillimees tulemata ei jää...

JAAN: Toon neid kas kaks või kolm.

LEENA: Too Lõugu Kusti...

MIKK: Too Kusti jah oma vasikaga.

JAAN: Toon, kui tahate.

ANNA: Kes muidu ei taha tulla, sellele ütle, et mina lasen kutsuda, et olen nüüd Kõrboja perenaine ja kutsun tuttavaid ning võõraid Kõrbojale jaanituld tegema.

JAAN: Küll ma neile ütlen. (*Lahkub vasakule.*)

MIKK: Noh, Leena, kähku heinamaale. (*Ruttab paremale.*)

LEENA: Ja-jah, saaks jaanitulele! (*Läheb talle järele.*)

REIN: Täna on inimesed nagu jumala välk.

ANNA: Jaanilaupäev, sellepärast.

REIN (*naerdes*): Või sellepärast, et uus perenaine! Aga Katkule vist ei maksa Jaanil minna. Ega vana Jüri ikkagi tule.

ANNA: Olete riius või?

REIN: Kudas seda nüüd võtta. Sa isegi mäletad ehk, et me käisime sinu õndsas onuga aastate eest seal ja tahtsime Katkut ära osta või vähemalt neid heinamaid, mis tal jõe ääres. Sest ajast kannab ta viha.

ANNA: Või nii kaua peab seda meeles.

REIN: Ei vana Katku Jüri seda unusta, ei siin- ega sealilmas.

ANNA: Ega siis nüüd enam keegi ta kohta ole tahtnud.

REIN: Aga see aeg võib uuesti tulla, et hakatakse tahtma, seda kardab Jüri.

ANNA: Kuidas nii?

REIN: Noh, ütleme, et Kõrbojal oleks jälle kord niusuke hakkaja peremees nagu Oskar oli, mis sa arvad, kas ta neelud kohe Katku järgi ei käiks? Vähemalt nende jõeäärsete heinamaade järgi. Katku Jüri aga sööb ennem silku või rangirinnuseid ja pingutab püksirihma, aga kohta ei müü.

ANNA: Huvitav, miks siis mitte, kui kaup kasulik?

REIN: Peaasi on, selles, et meie oleme teise nurga inimesed, sisse-rännand, ja nemad siin võõraid ei salli. Nemad arvavad, et kes õige inime, ei see oma kodust lahku ega mööda maailma hulkuma lähe, et leiba või kohta teiste eest ära näpata.

ANNA: Eks nad ostnud siis ise Kõrboja ära, miks nad ta meie kätte lasid tulla.

REIN: Neil põlnd kellelgi niipalju raha, et Kõrboja vastu saada. Ka meil põleks seda raha olnd, kui Oskar Venemaalt põleks toond. Seda teavad nemad ja seda nad meile andeks ei anna.

ANNA: Eks see ole ükskõik, missuguse rahaga osteti.

REIN: Juba ta siis ei ole. Nemad ei salli võõrast raha, peab oma olema, siin teenitud. Ja sellepärast arvan ma, et isegi siis, kui Katku Jüri täna-homme sureb ja koha pojale jätab, temagi ei müü, igatahes meile mitte, olgu mõnele teisele ehk.

ANNA (*kasvava huviga*): On siis poeg selle poolest nii isasse? Tema ei pidand ju alguses kohta saamagi, ainult see sõda, see tappis venna ja siis tuli tema.

REIN: Seda küll, tema oli otsaga Tallinnas, Tartus, Riias ja kes teab kus Venemaal. Sealt ta need ilusad moed kõik kaasa tõi, kõik selle vasikanahkade ga paristamise, viinaajamise, joomise ja kaklemise. Mässas siin kui arust ära. Viimaks läks teine sinnamaale, et lõi teise omasuguse maha, andis teibaga pähe ja valmis.

ANNA: Aga nüüd, nagu kuulda, teeb kodus tööd.

REIN: Jah, ainult kes teab, kuniks. Lõhub teine nüüd isegi Katku Kivimäel kive, paugutab nii, et mets lajatab, ainult eile ja täna pole kuulda, kas õige ka heinale hakand või?

ANNA: Tahab siis Kivimäest vist põldu teha?

REIN: Käisin naljapärast teise tööd seal vaatamas. Ei mina tema asemel seda küll teeks, jätaksin need kivid sinnapaika ja kaevaksin ennem kas kraavi või veaksin muda liivasossidele.

ANNA: Aga tema ei jäta?

REIN: Tema ei jäta. On inimesi, kes ühtki asja muidu teha ei saa kui kaotavad aru, niisuke inimene on ka tema. Näe, enne kinniistumist asutas teine Katkule töökojagi, kus võiks parandada igasuguseid riistu ja masinaid, keeta rauda ja joota vasega, pidi ei tea mis ära tegema, aga nüüd roostetavad tööriistad — kõik need kallid puurimise masinad ja treipingid.

ANNA: Pole tööd või?

REIN: Pole tööd ega tulegi tööd, sest põle ju siin kohta, kust ta võiks tulla. Aga või ta selle töökojaga üksi. Näe, ehitas teine keldri, mis oleks paras Kõrb-ojale, aga mis teeb Katku niisukese suure ja toreda keldriga?

ANNA: Milleks ta siis selle tegi?

REIN: Mine võta kinni. Ei osand viinaajamisest saadud raha kuhugi paremasse paika panna. Nüüd on Katku endine vana Katku, ainult kelder on teisest maailmast pärit. Inimesed hüüavadki teda ennast mitte enam Katku, vaid Keldri Villuks.

ANNA: Küllap ta mõtles ka Katku teised hooned niisama teha, nagu tegi töökoja ja keldri.

REIN: Olgugi nii, aga milleks seda? Mis teeb Katku niisukeste hoonetega? Katku põle ometi mõni Kõrboja. On Katkul metsa? On tal pinda, kust oleks hõlpus uut põldu juurde teha? Ainult see Kivimäe, see on ka ainuke paik, seal on mulda. Aga kes puhastab ta kividest? Vanal Jüril on õigus, kui ta kirub, et poeg teeb tühja tööd, tuult tallab, nagu ta ütleb.

ANNA (*naljatades*): On kuidas on, aga minule hakkab see tuuletallaja meeldima.

REIN (*arusaamatuses*): Mis asi sulle siis meeldib?

ANNA: Ta tuletab onu Oskarit meele, kui see tuli ja ostis Kõrboja, või mind ennastki, kui ma otsustasin hakata Kõrboja perenaiseks. (*Lahkub.*)

REIN (*vaatab talle järele, endamisi*): Näh, seal ta nüüd on.

(*Eesriie.*)

TEINE VAATUS

3. PILT.

Katku Kivimäel. Jaanilaupäeva õhtu.

VILLU (*kes on juba saunas käinud ja jaaniõhtu kohaselt puhtamalt riides, istub kivil, vilistab vaikselt mingit lihtsat motiivi ja, näiliselt üsna hajameelne, kõlksutab kivipuuriga vastu kivi serva*).

JÜRI (*tuleb paremalt, käes mõned pakid poekaubaga*):
Näh, sa ei mõistagi enam mujal seista kui siin Kivimäel.

VILLU: Tulin korraks niisama vaatama.

JÜRI: Koplialust jäi siis muidugi veel niita?

VILLU: Ei jäänd. Lõin kõik maha.

JÜRI: Mis lori see on? Seda oli ju veel ligi vakamaa, kui ma poodi läksin, ja nüüd istud juba siin.

VILLU: Ma lõunatundi ei pidand ja nõnda sai üsna aegsasti õhtule. Saunaski juba käidud.

JÜRI (*tubli heinaniidu pärast jälle sõbralikumalt*):
Seda ma näen. Hakkad siis nüüd pühapäevapükstes kive puurima või lähed koguni Kõrboja jaanitulele?

VILLU: Ei vist üht ega teist.

JÜRI: Põldotsa Juhan tuli teel vastu ja rääkis, et Kõrboja poiss laskvat valda mööda ringi ja ajavat rahvast järve äärde jaanitulele. Kas ta meil ei käind?

VILLU: Käis küll.

JÜRI: Lubasid minna?

VILLU: Ütlesin, et eks näe.

JÜRI: Mis seal näha. Meil omalgi niipalju maad, et jaanituleasemeks jätkub.

VILLU: Kõrboja põletab jaanituld suuresti. Lõugu

Kusti kutsutud pillimeheks. Mõtlesin, et kui saaks õige neile pussi mängida ja nõnda teha, et Kusti oma «vasikaga» ei läheks nende jaanitulele.

JÜRI: Kuidas sa siis seda tahad teha?

VILLU: Kui kutsuks Kusti enda juurde, pakuks talle pudelist, kuni unustab Kõrboja preili jaanitule ja hakkab pilli mängima Katku Kivimäel.

JÜRI (*muheldes*): Nii et las seal kuulatakse, kuidas siin mängitakse.

VILLU: Just.

JÜRI: Noh, see põleks laita temp. Ah siis Kustit sa siin passidki?

VILLU: Ega ta ju mujalt kui siitkaudu järve äärde pääse.

JÜRI: Seda muidugi... (*Silmitseb kive.*) Aga et sa siin nende kividega jändad, ei see ole mehetegu.

VILLU: Sellest kivikangrust ja metsapadrikust saab kord põllumaa.

JÜRI: Ei saa, Kivimägi jääb ikkagi Kivimäeks! Mina tegin siin omal ajal proovi, aga ei minu hammas tema peale hakand, ja usu, poeg, ka sinu oma ei hakka. Mõtlesin esteks, et kivid on ainult pinnas, kaalusin need välja, põletasin tulega lõhki, vedasin ära, aga ka nende all põlnd muud kui ainult kivid.

VILLU: Ometi on siin ilusat mulda ja vili kasvaks siin paremini kui kusagil mujal Katku põldudel.

JÜRI: Mulda siin on, aga temale ei pääse ligi ei saha ega äkkega.

VILLU: Küllap püssirohi ja dünamiit mulla vabaks teevad. Mis sinul hoova ja tulega võimatu, see on minu käes lapsemäng. Küll sa näed, isa.

JÜRI: Mahavisatud vaev. Katkul on parematki teha kui Kivimäel püssirohtu ja dünamiiti põmmutada.

ANU (*tuleb paremalt, Jürile*): Näh, sa ajad siin juttu, aga ma kodu mures, et saun jahtub ära. Tahad ju kangesti kuuma.

JÜRI: Milleks siis saun, kui põle kuuma! (*Pakke ulatades.*) Siin on sulle suhkur ja kohv, silgunõu ma tassin ise.

ANU (*võtab pakid vastu*): Hakka aga siis nüüd kohe minema.

JÜRI: Küll ma lähen. (*Lahkub paremale.*)

ANU (*Villule*): Kas sa ei tule koju?

VILLU: Toksin veel pisut. (*Võtab haamri ja hakkab kivile auku raiuma.*)

ANU: Sa tapad sedasi enda tööga ära. Lase need kivid olla, ega sinagi neid kõiki ikka lõhkuda jõua.

VILLU: Jõuan, ema, küll näed, et jõuan.

ANU: Aga isale ei meeldi, et sa nende kividega oma kallist aega raiskad.

VILLU: Ma ei käi ju siin tööajast, vaid söögitundidel, pühapäeviti või öösel.

ANU: Need kivid ajavad teid viimaks veel riidu, on seda tarvis?

VILLU: Ära karda tühja, ema. Mina pean suu, kust see riid siis tuleb. Küllap ta siis lepib, kui kivid lõhutud!

ANU: Issand jumal, millal sa jõuad!

VILLU: Kui vaja, võtan endale abi juurde.

ANU: Ega keegi muidu tule.

VILLU: Muidu ei tahagi. Kui vaja, hakkan uuesti vasikapariseks, käsilihunikuks ja hangeldajaks, kas või salaviina-ajajaks, aga Kivimäe teen puhtaks.

ANU: Isal on tõesti õigus, sa oled ikka alles nagu sa olid: kange ja oma õigust täis. Ega sest head või tulla, suurest kangusest ei või kunagi head tulla.

VILLU (*puurib kivi*).

ANU (*pausi järel*): Kõrboja jaanitulele lähed?

VILLU: Ei, ema.

ANU: Võiksid siiski minna, näeksid teisi inimesi ja...

VILLU: Mis mul neist teistest näha.

ANU: Mis muud kui lahutaks meelt. Aga muidu kõik söögitunnid, pühapäevad ja isegi pooled ööd...

(*Eemalt kostab lõõtsamängu.*)

VILLU: Kuuled, Lõugu Kusti tuleb juba oma «vasikaga». (*Jookseb paremale vaatama, siis tagasi.*) Võibolla läheme temaga kuhugi mujale, mitte Kõrboja jaanitulele.

ANU: Üskõik, peaasi, et saaks neist kividest pisutki

eemale. See igavene tampimine ja raidumine teeb sul viimaks meele haigeks.

VILLU: Mis sa nüüd tühja, ema. Siiski, eks näeb, mis Kusti arvab...

ANU: Kõrboja preili oli nelipühal jälle sind küsind... ja täna ta ka muidugi jaanitulel...

VILLU: Las ta olla pealegi... mis minul temast või temal minust... (*Virutab haamriga puurile aina vihasemalt.*)

ANU: Nojah, mis kellelgi kellestki. (*Lahkub vasakule.*) (*Lõõtsamäng läheneb.*)

VILLU (*võtab kivi äärest viinapudeli ja asub vahtima paremale, kuni viimaks hüüab*): Hei, Kusti! Tule siia!

KUSTI (*katkestab mängu ja astub esile*): No kae kúrja, Villu ise! Tere siis kah! Kas läheme Kõrboja jaanitulele?

VILLU: Küllap jõuame minna. Enne puhka pisut jalga, a'ame juttu ja teeme suu seks. (*Ulatab viinapudeli.*)

KUSTI (*naljatades*): Villu jääb ikka Villuks! Aga ole meheks. (*Rüüpad ja annab pudeli tagasi.*) Ega su endagi suu seinapragu ole, võta kah. Ja hakkame siis minema.

VILLU: Sul polegi muud kui ainult see minemine. Nagu oleks jaanituli jänes, kes metsa pistab. (*Rüüpad, pudelit uuesti Kustile pakkudes.*) Teise jala jaoks ka.

KUSTI: Sul oleks nagu tuli taga.

VILLU: Mitte minul, vaid sinul: tahad aina plehku panna. Aga kuhu sa ühe jalaga...

KUSTI: Ilus tervis siis! (*Joob, pudelit tagasi andes.*) Ega sinagi ühel kargul komberda.

VILLU: Sa ei võtagi ju, teed ainult vigurit.

KUSTI: Ma võtsin ju küll.

VILLU: See pole miski võtmine. Hoiad end Kõrboja tarvis? (*Rüüpad ja pakub pudelit uuesti Kustile.*) Võta, kolme armastab jumal.

KUSTI (*võtab pudeli vastu*): Sa pole põrmugi teiseks läind. Tühi jutt, kui räägitakse, et sind ei tunne enam äragi.

VILLU: Kes seda räägib?

KUSTI: Kõik räägivad... et oled viina jätt ja kõik.

VILLU: Noh, nüüd võid sa neile kõigile öelda, et see on puhas lori. Aga sa unustad kolmainu.

KUSTI (*rüüpub, siis annab pudeli Villule*): Võta ka, ja hakkame siis minema.

VILLU: Küll sina aga õige kibeled täna. Ajad otse südame täis. Viinaga kastad ainult keeleotsa, aga jalad muudkui kihelevad.

KUSTI: Ma ju lubasin minna, teised ootavad.

VILLU: Aga mina pole luband ja mind ei oota keegi. Parem läheksin kuhugi mujale kui Kõrbojale. Kuule, Kusti, mis oleks, kui liduksime kahekesi sootuks teise kanti? (*Pakub pudelit.*) Säh, võta veel, sest neli on näljasele paras. Ja lähme, tule kaasa!

KUSTI: Ei, mina lähen Kõrbojale.

VILLU: Maksku mis maksab?

KUSTI (*kindlalt*): Maksku mis maksab.

VILLU: Kuradi jonnakas oled sa. Noh, säh, võta siis vähemalt viinagi veel. (*Pakub pudelit.*)

KUSTI: Ei võta. Sellest aitab. Peas juba kihab.

VILLU: Siis võtan ise, kui sinust meest ei ole. (*Joob.*)

(Eemalt kostab Leena laulu.)

KUSTI: Kuuled, see on Kõrboja Leena. (*Jookseb paremale vaatama.*) Nojah, Kõrboja rahvas juba läheb, ja preili ka. (*Seab pilli mänguvalmis.*) Sa siis ei tule?

VILLU: Ei, mina ei tule.

KUSTI (*imestades*): Aga preili ise ju kutsub.

VILLU: Kutsugu, aga mina ei lähe.

KUSTI: Head õhtut siis. (*Paneb lõotsa üürgama ja lah-kub.*)

VILLU (*joob südametäiega suure sõõmu ja istub nukralt kivile. Kargab aga järsku üles, vahib Kustile järele. Jookseb siis põõsa juurde, võtab sealt lõhkeainetekasti ja riistad ning hakkab kivile laengut seadma. Eemalt kostab lõõtsamängu ja laulu.*)

EEVI (*tuleb, jahukott käes*): Tere õhtust!

VILLU: Sina, Eevi! Kust sa siia said?

EEVI: Tulin kraavi äärt mööda. Käisin Mädasoolt sepi-

kujahu toomas, et emale pisut küpsetada, haige teine ju.

VILLU: Nii hiljaks siis jäid. Mis sa öösel enam küpsetad.

EEVI: Ennem põlnd aega, olin peres tööl, kuiv loog pidas öhtuni kinni.

VILLU: Käid päeviti?

EEVI: Saunapäevi tasun. (*Vaatab mõne hetke Villu töötamist.*) Mis sina siis teed? Laed kivi või?

VILLU: Jah, teen jaaniõhtu auks ühe põraka.

EEVI: Kas sa Kõrboja jaanitulele ei lähe?

VILLU: Ei. Aga kui sina ka tuleksid, siis ehk...

EEVI (*nukra naeratusega*): Mis jaanitulele-mineja mina enam olen.

VILLU: Miks mitte?

EEVI: Ema ütleb, et minu jaanituli juba käes, karjub kiigus. Et las nüüd tõmbavad teised, kuni ka nemad saavad oma jao.

VILLU (*pausi järel*): Hoi a nüüd eemale, ma süütan, ja siis kuula kärakat.

EEVI (*läheb eemale*).

VILLU (*tõmbab tikust tuld, läidab süütepaberi ja jookseb eemale. Lühikese pausi järel käib pauk ja kivi puruneb. Muusika ja laul eemal vaikib hetkeks*).

VILLU: Kas kuulsid?

EEVI: Kõrvad löi lukku.

VILLU: Sai ka pandud laeng, et oleks... (*Eemalt kostab jaanituleliste huikamist.*) Kuuled, Eevi! (*Vaimustusega.*) Tähendab, ka need seal järve ääres kuulsid, panid tähele.

EEVI: Niisuke mürts kostab ju teise maailma otsa. Põlilugu lõigati nagu noaga pooleks.

VILLU (*ikka vaimustusega*): Jah, tummaks jäid! Läks enne tükk aega, kui häälitsema hakkasid.

EEVI: Ootasid, et tuleb ehk veel.

VILLU: Aga enam ei tule, palugu või põlvili.

EEVI: Siis nende pärast lasidki?

VILLU (*praalivald*): Just. Las kuulevad, et olen jälle kodus, vangist lahti ja vaba.

EEVI: Villu, sa oled viina saand!

- VILLU: Kui olen siis olen, mist sest... Lõugu Kus-tiga võtsime paar suutäit.
- EEVI: Siis ongi ehk hea, kui sa jaanitulele ei lähe, sest kes teab, mis...
- VILLU (*võtab tal käest*): Mis sa tühja kardad. Aga mina teiste hulka ei lähe, tulen sinu juurde, Eevi.
- EEVI (*õnnelikuna*): Tõesti ikka tuled või?
- VILLU: Tulen.
- EEVI: Ma olen kõik need õhtud sind oodand.
- VILLU: Aga täna tulen, tulen kindlasti. (*Kallistab teda.*)
- EEVI: Ema juba hirmutas mind, et sul ehk ei olegi enam silmi minu jaoks.
- VILLU (*naljatades*): Kui tulen pimedas, milleks siis silmad.
- EEVI: Et vaatad nüüd jälle teisi.
- VILLU: Kus need teised mul siin vaadata on?
- EEVI: Ema arvab, et mehed on ikka nõnda — jooksevad ja jooksevad su järele, lööksid kas terve maailma sinu pärast maha, aga niipea kui su kätte saavad, põle neil enam silmi sinu jaoks, kaovad kui kulutuli.
- VILLU (*naljatades*): Ja sina usud seda?
- EEVI (*valuga*): Vahel usun, ja siis on hirmus kahju... Nutaks või silmad peast.
- VILLU: Ära nüüd sellepärast praegu nutma hakka. Küll näed, Eevi, me elame veel häid päevi. Sinu silmade pärast istusin ma yangis, ja seda ma ei unusta.
- EEVI: Inimesed ütlevad, et enne mind oli sul teisi tüdrukuid, kelle pärast sa ka jõid ja kaklesid.
- VILLU: Aga sina olid esimene, kelle pärast ma mehe maha lõin. Teiste pärast oli ainult mõni tühi tüli või peatäis. (*Mõtleb hetke, siis nukra naeratusega.*) Imelik küll, et alati, kui tegemist on naistega, ma pean jooma ja kaklema, muidu seda naljalt ei juhtu. (*Istub kivile ja jääb mõtlema.*)
- EEVI (*lühikese pausi järel*): Tead, eile öösi ma nägin kurja und.
- VILLU: Mida siis?
- EEVI: Midagi koledat ja hirmsat. Pime laas... punane

lõõm, mis praksus ja kõrvetas... Ja kellegi appihüüd... Tule eest hakkasin kõige pikema ja lagedama männi otsa ronima, ronisin ja ronisin, nii et käed valutasi, aga otsa ei saand. Valu pärast ärkasingi viimaks, käed kõnksus, sõrmed harakil ja puised...

VILLU: Käed valutavad töö pärast.

EEVI: Seda muidugi, aga mis tähendab see hirmus tuli?

VILLU: Mis unenäod ikka tähendavad, mine võta kinni.

EEVI: Aga mina pean nüüd minema. Tuled sa siis järele või?

VILLU: Kindlasti tulen. Viin enne ainult lõhkeaine koju. (*Hakkab tööriistu kokku panema.*)

EEVI: Ma siis ootan. (*Lahkub.*)

VILLU (*seab lõhkeainetepakki, paneb tööriistu kotti, ja et üks puur on mullane, siis põrutab seda vastu kivi, nii et peen teras heliseb. Sellega valmis, võtab asjad ja pöördub minekuks vasakule.*)

ANNA ja MIKK (*tulevad paremalt. Viimasel on käes mõned raketid.*)

MIKK: Hei, külamees, kuhu sa jooksed! Tule aga tagasi, sind on vaja.

VILLU (*Annat nähes pisut kohkunud ja kohmetu*): Mis siis lahti on?

ANNA: Tere õhtust! (*Ulatab talle käe.*)

VILLU: Tere, preili!

ANNA (*rõõmsalt*): Üle hulga aja saab jälle vanu tuttavaid näha. Miks te jaanitulele ei tulnud?

VILLU: Jäin kord siia kopitsema ja...

ANNA: Põrutate aina kive. Me kõik järve ääres ehmatasime, kui käis see pauk. Miks te siis öösel?...

VILLU: Niisama... Proovisin uut lõhkeainet.

MIKK: Aga meie oleme seal raketidega hädas...

ANNA: Jah, keegi ei oska nendega õieti midagi peale hakata, kõik ütlevad, et teie...

VILLU: See on ju lihtne. (*Astub Miku juurde, võtab raketi, uurib seda pisut ja siis seletab*): Näe, nii... ja nüüd siit süüdata, küll ta siis juba lendab. See pole suur kunst.

MIKK: Siis tule, teised ootavad.

VILLU (*põiklevalt*): Mis seal minust... Küll saad nüüd isegi hakkama.

ANNA: Teie ei taha tulla?

VILLU (*ebakindlalt*): Pidin koju minema ja...

ANNA (*Mikule*): Mine sina, Mikk, siis pealegi, ja lase need tulihännad lendu. Inimesed ootavad. Ma tulen varsti järele.

MIKK: Hea küll, perenaine. (*Kiiresti ära.*)

ANNA (*pausi järel Villule*): Miks te kunagi teiste hulka ei tule?

VILLU (*kõrvalepöörduvalt ja pisut piinlikult*): Seda võiks preili küsimatagi teada.

ANNA: Ei, mina ei tea midagi. (*Vaatab lõhutud kive, siis toetudes ühe suurema kivi nukale.*) Aina lõhute kive. Kas jääte nüüd Katkule peremeheks?

VILLU: Esiotsa on peremeheks isa.

ANNA: Aga kui isa enam ei ole?

VILLU: Siis hakkab ehk mina peremeheks.

ANNA: Ja mina jään Kõrbojale perenaiseks, nii et oleme naabrid.

VILLU: Jääte isale abiks?

ANNA: Ei, isa andis koha kõigega minu kätte, tema ei taha enam millegagi tegemist teha.

VILLU (*asjalikult*): Ah nii! Aga kes saab Kõrboja peremeheks?

ANNA (*naerdes*): Just minu isa sõnad! On ehk teil kedagi peremeheks soovitada?

VILLU: Andke andeks, preili, ma küsisin rumalasti. Aga ma mõtlesin, et ega siis niisukese suure koha peal ilma peremeheta läbi saa.

ANNA: Muidugi ei saa, aga kust võtta peremees? Sulase kaupled, aga peremees...

VILLU: Peremees tuleb ise.

ANNA: Jah, peremees peab ise tulema. Tuleb magusate viinadega, tuleb kelladega aistes ja kurinatega hobuse kaelas.

VILLU: Just!

ANNA: Nõnda arvab ka tädi Madli. Aga mine tea, võib-olla peab Kõrboja peremeest siiski kauplema kui sulast.

VILLU: Preili heidab Kõrboja peremehega nalja, aga mina mõtlesin tõsiselt.

ANNA: Te olete täna üldse hirmus tõsine.

VILLU: Mis vana inimene veel kilkab.

ANNA: Või vana! Kui vana te siis õige olete?

VILLU: Kevadel sain kakskümmend üheksa.

ANNA: Aga mina saan just täna kakskümmend seitse.

VILLU: Siis sellepärast ongi see pidu, raketid ja kõik?

ANNA: Just sellepärast, ja veel sellepärast, et täna hakkasin Kõrboja perenaiseks. (*Naljatades.*) Lasin kõik ümberkaudsed mehed kokku kutsuda, ehk leidub nende seas mõni, kes tahaks Kõrboja peremeheks hakata.

VILLU (*naerab*).

ANNA: Ärge naerge, ega see ometi naljaasi ole Kõrbojale peremees leida, kes tõesti peremees oleks.

VILLU (*tõsiselt*): Muidugi, see pole sugugi naljaasi, sest nõnda kui tänini ei maksa Kõrboja pidada, kui teda üldse pidada. Mina teda küll nõnda ei peaks.

ANNA: Aga kuidas siis teie teda peaksite?

VILLU: Mina?

ANNA: Jah, mis teie teeksite, kui oleksite minu asemel Kõrbojal? Või ütleme, mis teie teeksite, kui oleksite Kõrboja peremees?

VILLU: Seda on üks-kaks-kolm raske öelda. Ma pole selle peale kunagi mõtelnud.

ANNA: Siis mõtelge ja aidake mul mõtelda. Mina pean seda ju teadma ja mul pole kedagi, kellega nõu pidada.

VILLU (*lühikese pausi järel*): Mina... mina seaksin kõigepealt Kõrboja hooned korda.

ANNA: Ehitaksite Kõrbojale samasuguse keldri ja sepikoja nagu Katkul?

VILLU: Kas siis preili teab, misuke on Katku sepikoda ja kelder?

ANNA: Olen kuulnud, kõik räägivad.

VILLU: Ja naeravad, eks? Aga just niisukesed peavadki õige talu hooned olema, ja niisukesed peab ka Kõrbojale ehitama. Ainult suuremad, palju suuremad. Oleks see minu tegemine, küllap juba mina näitaksin, misukesed hooned peab Kõrbojale ehitama.

ANNA: Aga see nõuab ju raha, kust võtate seda?

VILLU: Laenaksin, kui muud nõu ei leia. Laenaksin, ütleme, ühe miljoni, see ei tähendaks Kõrbojale midagi.

ANNA: Ja paneksite selle miljoni hoonetesse?

VILLU: Miks siis ainult hoonetesse? Ostaksin ka uusi põllutööriistu, masinaid, paar hobust ja sügisel tõmbaksin söötijäänd põllud ümber talveks hauduma. Teeksin ehk uut põldugi juurde, sest seda võib ju Kõrbojal küll ja küll. Ja kraave kaevaksin, võtaksin saarlased ja — las kaevata. See on esimeseks.

ANNA: Ja teiseks?

VILLU: Teiseks teeksin seda, millest Kõrbojal nii palju räägitud, igavesti räägitud, veelgi räägitakse, aga mille tegemise peale ükski ei mõtle. Mina aga arvan, et kui teie ka selleks Kõrboja perenaiseks hakkasite, et seal ainult rääkida, siis ei oleks maksnud Kõrbojale tullagi, siis on mujal parem. Ka minul oleks mujal parem ja kergem kui Katkul, aga kuski pole mul seda tundmust kui Katku Kivimäel kivide keskel. Kõrbojal peaks aina tegema, peaks umbes sealt-samast peale hakkama, kuhu teie onu Oskar peatuma jäi...

ANNA: Nii et...

VILLU (*hoogsalt vahele*): Nii et juba tuleval kevadel oleksid Kõrboja õues palgi- ja kivivirnad, liiva- ja latihunnikud. Tulise päralt, mina paneksin Kõrbojal veskirattad vurama, kas või tõrva- ja tōkatiahjud tossama, hakkaksin turbast aluspõhku tegema, kõike seda teeks ma.

ANNA: Aga kui palju see aega võtaks, enne kui kõik nõnda jõuab teha?

VILLU: Kui palju aega? Muidugi ühe ja kahe aastaga seda ei saaks, aga mis siis sellest? Peaasi, et oleks, mida teha. Sest... kui te teaksite, preili, misuke rōõm on midagi teha. Löö või kirvele vars taha, kruvi või sahale tera ette, nii et ta läheb. Mis siis veel mõnest Kõrbojast või Katkust rääkida. Mõtlege ometi, mis see tähendab, kui niisuke maa-lahmakas võtta ja temast teha mis tahad! Mina vare-

malt ei teadnud, misuke rahuldus on töös, aga van-
gis... (Peatub.)

ANNA (nagu poleks ta Villu viimaseid sõnu tähelegi
pannud): Miks te edasi ei räägi? Nii hea on kuulata.

VILLU (vabandades): See on nii rumal, et ma ise seda
kõike meelde tuletan, aga...

ANNA (vaatab paremale, nagu oleks seal midagi huvi-
tavat näha. Siis tõuseb, läheb mõned sammud ja
jääbki paremale vahtima).

VILLU (on enesele vihane, libiseb põõsa varju, haarab
taskust pudeli ja joob).

ANNA (pausi järel, paremale näidates): Vaadake!

VILLU (peidab pudeli taskusse, astub põõsa varjust
välja, lähenedes Annale): Jah, preili...

ANNA: Näete?

VILLU: Raketid.

ANNA: Kui ruttu ja ootamatult tekivad taeva all
tuled ning värvid...

VILLU: Ja kustuvad.

ANNA: Nagu põgeneksid millegi eest! (Pausi järel.)
See on nii kurb, et nad nii ruttu kustuvad! (Pöörab
ära ja toetub kivi najale.)

VILLU: Muidu poleks nii ilus.

ANNA: Kas siis see on ilus, mis ruttu kustub?

VILLU: Minu meelest küll, et kui ruttu, siis on ilu-
sam. (Teda valdab äkki meeletu rõõm, ja kuuldes
järve poolt huikamisi, tõmbab ta kopsud õhku täis ja
hõiskab): Ahoi!

ANNA: Samuti hõiskasite ka ristipäeva hommikul.

VILLU: Kust teie seda teate?

ANNA: Olin järve ääres männikus. Äkki näen, keset
järve mees rinnust saadik vees ja ringutab. Põgene-
sin kaugemale ja mõtlesin, et kes hull see küll võiks
nii külmas vees supelda. Aga kui huikama hakka-
site, tundsin kohe, et see olete teie.

VILLU: Mina leidsin siis teie jäljed järve äärest. Aga
nelipühal nägin teid ennastki kord puude vahel väl-
gatamas.

ANNA: Aga kuidas tundsite, et need on minu jäljed?

VILLU (äkki joobnu häälega): Ainult teil on niisugused

- jäljed, ei kellelgi teisel... (*Komistab ja kirub*): Sa kur...
- ANNA (*on juba varem aimanud, et poiss ei ole just kaine, nüüd etteheitvalt*): Kuulge, te olete joond.
- VILLU: Andke andeks, preili, aga...
- ANNA: Miks te joote? Kas te muidu ei saa, kui peate jooma?
- VILLU: Vahel saab, aga vahel ei saa.
- ANNA: Ja täna ei saanud?
- VILLU: Ei, täna ei saand, täna pidin jooma, täna joon veelgi, joon kas või kápuli maha, niisuke hull päev on täna. (*Võtab taskust viinapudeli ja joob.*)
- ANNA (*vahib teda, küsib äkki*): Kuhu te oma parema silma olete pannud, kas ära joond või?
- VILLU (*nagu võpatab pisut*): Ei, preili, selle jooksin peast ära.
- ANNA: Kainelt?
- VILLU: Täiesti kainelt. See oli juba ammugi.
- ANNA: Kui mina teid viimati nägin, olid teil mõlemad silmad peas, mäletan seda üsna selgesti.
- VILLU: Ei, just siis jooksin oma silma peast välja, just siis, küsige või mu emalt, kui te muidu ei usu.
- ANNA: Issand jumal, see ei või ju olla! Ma poleks kunagi unustand, kui teil siis teine silm oleks puudund.
- VILLU: Just siis jäi mu silm vajaka, kui teie minu eest järve jooksite.
- ANNA: Teie eest? Teie eest pole ma kunagi järve jooksnud, mitte kunagi, te ei mäleta õieti.
- VILLU: Mäletan väga hästi. Teie olite hobune, minu peos olid ohjad, ja siis jooksite järve.
- ANNA (*tooni muutest*): Miks te lasite joosta, üks te hoidnud hobune kinni.
- VILLU: Küllap oleksin hoidnud, aga ma ei tahtnud, kartsin.
- ANNA: Kartsite, et ohjad tulevad peast ära? Aga nad olid ju peanaha küljes kinni. (*Paus.*) Vähe puudus, siis oleksite lasknud mu sel korral ära uppuda.
- VILLU: Jah, ja siis oleks mul silm pähe jäänd.
- ANNA (*teeb äkilise liigutuse ja vahib mehele ainiti otsa*): Mis see tähendab?

VILLU: Ei midagi muud, kui et teie pidite seekord uppuma, mina kandsin teid kaldale ja nõnda läks mu silm peast.

ANNA (*ärevuses*): Tõepoolest, ma ei mõista teid.

VILLU: Seda on lihtne mõista. Mina kandsin teid märjalt, nagu olite, suure kase alla mättale ning põlvitasin ise teie juure.

ANNA (*kärsitult*): Noh, ja siis?

VILLU (*rahulikult*): Ja siis läks mul parem silm peast ära, muud ei midagi.

ANNA: Aga kuidas, heldene taevas?!

VILLU: Jooksin orgi otsa, mis teie peos oli, kui maast kargasite.

ANNA: Ega ometi mina?...

VILLU (*lihtsalt*): Teie!

ANNA: Siis läks see silma pihta?

VILLU: Ainult ots puutus, aga paljuke silmale vaja.

ANNA (*masendatult*): Tähendab, nõnda oli see! Mina lõin seekord teie parema silma pimedaks! Mul polnud sellest tänapäevani vähimatki aimu.

VILLU: Ühelgi hingel pole sellest aimu. Teie olete esimene, kellele sellest räägin. Isegi emale pole ma öelnud, ehk küll see alati kangesti usutab, kui sellest juttu tuleb. Ma poleks seda teilegi rääkind, aga kui te arvasite, et ma olen oma silma peast ära joond, siis...

ANNA: Tähendab, nõnda oli siis see. Mina ei teadnud tol korral midagi muud kui et olin hirmus vihane ja kuri, mõistmata, miks. Olin nii vihane, et kiristasin hambaid ja oleksin kas või oma elu võtnud, kui aga oleksin osand. Teid ei tahtnud ma enam kunagi näha — ei teid ega ühtki teist meest. Olin nii õnnelik, et juba teisel, kolmandal päeval pidin ära sõitma. Ja kunagi pole ma enam olnud segamata rõõmus, kui nägin isatalu, neid puid ja paiku, kus olin seekord häbi pärast nii õnnetu... Ka teile polnud ma veel tänapäevani oma südame põhjas andeks andnud. Kui nägin teid ristipäeva hommikul järves päikese paistel ja kuulsin hiljem teie hõiskamist, siis tundsin oma südames jällegi sama kurjust ja häbivalu, mis piinas mind tol korral, kui ma virutasin

kättepuutuva malakaga teile meeletu hoobi ja jooksin märgade riietega kõigest jõust, hingeldamiseni, rammetuseni. Jooksin nii, et oksad veristasid paljaid sääri, kriimustasid nägu, käristasid palmikuist harunend juukseid...

VILLU: Ma olin siis nii rumal!...

ANNA (*lühikese pausi järel, rahunenult*): Pean nüüd minema, teised ootavad. Head öhtut! (*Paremale ära.*)

VILLU (*on pisut aega nagu uimane, hakkab siis minema vasakule, aga varsti pöördub ja jookseb paremale — Annale järele. Eemalt kostab lõõtspill.*)

(*Eesriie.*)

4. PILT.

Põösastega palistatud teerada Katku Kivimäe ääres. Koidab rõõmus jaani-hommik.

JAAN (*istub Leenaga kivil ja püüab teda kallistada ning suudelda.*)

LEENA (*kellele on Jaani püüded küll meeltnööda, aga siiski edvistab nende tagasitõrjumisega*): Kuule, Jaan, ära mässä, jäta rahu!

JAAN: Ei saa jätta, kuidagi ei saa. Nii kui olen su juures, nii kohe...

LEENA: Vaata, koidab juba ja inimesed hakkavad jaanitulelt koju minema.

JAAN: Mis siis sellest?

LEENA: Mõni näeb veel.

JAAN: Las näeb. (*Suudleb teda.*)

LEENA (*pead ära pöörates*): Just kui hulluks läind!

JAAN: Või hulluks läind! (*Püüab teda jälle suudelda.*)

LEENA (*teda tõugates*): Kuule, jäta järele! Justkui mõni Katku Villu, muudkui käpad aga küljes.

JAAN: Mis sinul täna nende Katku Villu käppadega tegemist?

LEENA: Kes see tänasest! Aga mis ta vanasti tegi, enne kinniistumist?

JAAN: Ah täna ei teind või? Kuule kurja! Või täna ei teind!

LEENA (*kerge meelepahaga*): Täna tal põlnd aega, täna ta nägi ainult preilit, tantsis sellega.

JAAN: Ja sul hakkas suu vett jooksuma, mis?

LEENA: Kuule, on see ikka tõsi, mis räägiti, et preili käind ise Villul järel?

JAAN: Kus sa siis ise olid, et minult küsid?

LEENA: Käisin ju järvel sõitmas.

JAAN: Mädasoo Eediga muidugi, üks?

LEENA: Ma ju ütlesin sulle, et Kati oli ühes.

JAAN: Mis viga öelda! Aga kes seda usub?

LEENA: Ah sa ei usu mind? Tola oled! Mina pole eluilmaski niisuke tüdruk. Minu meelest on see kohe nii hull, et preili ise Villul järel käis.

JAAN: Mis ta nüüd järel käis või. Ta läks ju asja pärast. Läks ühes Mikuga Villult küsima, kuidas rakette lasta. Ainult et Mikk tuli siis üksinda tagasi, preili aga alles tüki aja pärast.

LEENA: Ja Villu sörkis sabas — seda ma nägin ise. Kogu öö tantsis ainult preiliga. Tead, mis simmanil räägiti?

JAAN: Et Villu meeldib preilile.

LEENA: Et Katku Jüri poeg tantsib Kõrboja pere-meheks.

JAAN: Keda tants enne peremeheks teind?

LEENA: Aga Villu, loll, vist arvab, et tants just teebki. Ja on see preili ka üks heake! Ma küll ütlesin talle, et Villul on Kuusiku sauna Eeviga laps, aga tema muudkui tantsib edasi. Kõik vahtisid ja sosistasid.

JAAN: Küll teil kõigil on see Villu hinge peal! Nagu sinulgi, Leena.

LEENA: Minul Villu hinge peal?! Kuule, Jaan, sa lähed juba hommiku vara totakaks. Villu-sugune ei aja mind aevastamagi.

JAAN: Kuule hullu! Või Villu ei pane sind aevastamagi! Aga miks sa nii magusasti naersid, kui Põrgupõhja Sass Villule jala ette pani, nii et see ühes preiliga tantsu pealt ninali lendas?

LEENA: Sellepärast, et see oli talle paras. Nüüd nägi ka preili, mis loom see Villu õige on. Muudkui rusikas välgub aga teisel.

JAAN: Kahju ainult, et preili vahele segas, muidu oleks vast pookimist tulnd, sest poistel olid pussid ja revolvrid kaasas. Põrgupõhja Sass ütles pärast, et...

LEENA (*üles karates*): Vait! Tullakse. (*Kuulatab.*) Villu hääl. Vist preiliga.

JAAN: Ruttu põõsasse!

LEENA: Mitte kaugele, muidu me ei kuule neid. (*Kaovad.*)

VILLU (*tuleb Annaga ja on veel rohkem purjus kui enne*): Uskuge, preili, see oli nõnda...

ANNA: Ükskõik, aga te ei peaks jooma. Te käisite ju ka enne seda tüli Lõugu Kustiga põõsa taga võtmas? Ja kui joote, lähete riidu.

VILLU: Kui mulle kallale tullakse, siis lähen ikka riidu, kas olen purjus või kaine.

ANNA: Kui te kaine olete, siis ei tulda teile kallale.

VILLU: Ah, preili, uskuge, täna on üldse niisuke hull päev!...

ANNA: Seda te ütlete juba mitmendat korda. Aga kui on hull päev, siis minge koju. Minu tee läheb siit, teil siit. (*Näitab käega teeradade suunas.*)

VILLU: Ma saadan teid, preili.

ANNA: Ei ole vaja. Isa jäi Mikuga järve äärest tulema, ma ootan neid järele.

VILLU: Kui te end saata ei luba, siis lähen Kivimäele ja hakkan kive laskma, põmmutan nii, et nõmm paugub ja teie järv vastu lajatab.

ANNA: Ei, seda te praegu ei tee.

VILLU (*jonnakalt*): Teen. Lasen need mürtsud teie auks, teie sünnipäeva auks.

ANNA (*tungivalt ja paluvalt*): Te olete täna pidupeaga, sellepärast ei lähe te kive põmmutama.

VILLU: Ärge kartke, mu aru on selge. Tahan need kivid lasta meie vana tutvuse auks, oma parema silma mälestuseks.

ANNA: Palun mitte, Villu!

VILLU: Ärge paluge, preili. Meie uue tutvuse auks pean ma mõned mürtsud tegema.

ANNA: Aga kas lubate mulle enne midagi?

VILLU: Luban, öelge ainult, mida.

ANNA: Ja peate oma lubadust?

VILLU: Mees ja sõna, teist ei ole.

ANNA (*paluvalt*): Ärge jooge enam.

VILLU (*natukese mõtlemise järele*): Kui ei, siis ei.
Sündigu teie tahtmine!

ANNA (*veelgi tungivamalt*): Mitte kunagi enam.

VILLU: Mitte kunagi. (*Rõõmsalt.*) Aga nüüd lähen põmmutan kas või jaanipäeva õhtuni Kivimäel. (*Pistab hõisates minema.*)

REIN (*tuleb Miku ja Kustiga järve poolt, Annale*):
Kuhu see Villu nii hõisates tormas?

ANNA: Kive põmmutama. Ütles, et jaanipäeva auks.

REIN: Sel on ka alati oma tujud ja tembud!

MIKK: Purjus peagagi ei seisa teisel näpud lõhkeainest eemal.

ANNA: Ma küll keelasin teda, aga ta ütles, et täna on niisuke hull päev, et...

REIN: Ise on ta hull, mitte päev.

KUSTI: Kui läheks õige vaatama, mis ta seal teeb.

ANNA: Minge Mikuga. Ütelge talle, et ta ei laseks.
Ütelge, et mina ei taha.

MIKK: Lähme, Kusti. (*Läheb ühes Kustiga ära.*)

REIN (*Annaga kahekesi jäädes, murelikult*): Jaanitul räägiti, et Villu tantsib enda Kõrbojale peremeheks.

ANNA: Kes seda rääkis?

REIN: Kõik rääkisid, aina sosistasid, isegi minu käest tuldi küsima.

ANNA: Ja sina arvad, et Katku Jüri poeg ei kõlba Kõrbojale peremeheks?

REIN: Kas sa siis tõesti kedagi muud ei leia kui pead just tema võtma?

ANNA: Aga mis siis, isa, kui see tõesti nii oleks?

REIN (*südamlikult ja nagu kaastundlikult*): Oled sa siis temaga juba rääkind, või on tema sinule midagi öelnd?

ANNA: (*piinlikult, silmis värisev helk*): Ei, isa.

REIN (*nagu rõõsamalt*): Siis ei ole ju veel midagi olnud?

ANNA: Mitte midagi.

REIN: Mina arvasin ka, et millal siis, kui sina alles

- tulid linnast ja tema vangist... Nii et inimesed oma keelega jõuavad rohkem kui...
- ANNA: Kas just rohkem, aga...
- REIN: On sul siis tõesti temaga midagi?
- ANNA: Nagu oleks, isa.
- REIN: Aga ta joob ju.
- ANNA: Küll ta Kõrbojal viina jätab.
- REIN: Noh, aga kõik muu?
- ANNA: See, et ta kinni istus?
- REIN: Et ta teise maha löi.
- ANNA: Ega ta enam löö, kui ta viina jätab ja Kõrboja peremeheks saab.
- REIN: Sinu meelest pole siis sest ühti, mis ta seni on teind või olnud?
- ANNA: Ah jumal, isa! Küll sest juba on, aga... (*Järsku allaheitvalt.*) Siiski, isa, kui sa ei taha, või kui see on sulle vastumeelt, et Katku Villu Kõrboja peremeheks saab, siis katsun ma teisi.
- REIN (*rõõmsalt*): Kallis laps, kui sa seda võiksid! Mul on peaaegu nõnda, et tee kuidas tahad, vali ükskõik keda, aga mitte teda. Me oleme vana Jüriga seni nagu võõrad külge külje ääres eland, nüüd enne surma seda muuta — usu, laps, kergem on niisama surra kui seda muuta.
- ANNA: Siis Villu vastu sa nii väga ei olekski?
- REIN: Tema vastu muidugi ka. Aga tead ju, kord käisime Katku kohta tahtmas, seda ostmas, ja nüüd peaksime siis oma koha nii-öelda Katkule andma, kui Villu saab Kõrboja peremeheks. Kõik on kergem kui see.
- ANNA: Isa, asja võib ka ümberpöörduvalt mõista. Seda võib nõnda mõista, et me tahtsime kord Katkut osta ja Kõrbojaga ühendada, aga ei saand, ei saaks tänapäevani. Aga kui nüüd Katku Jüri poeg ning ainuke pärija saaks Kõrboja peremeheks, ega ta siis ometi enam hakka Kõrbojalt Katkule tagasi minema, kui isa kord koha temale jätab. Ta jääb Kõrbojale ja ühendab Katku Kõrbojaga, mitte Kõrboja Katkuga. Sest Katku pole ju Kõrboja kõrval midagi.

REIN: Ükskõik, siiski ei tahaks ma Villut endale väimeheks. Kõik see meie metsas põmmutamine, viinaajamine ja muud jandid on ta minu meelest halvaks teind.

ANNA: Aga mis oleks, kui ma Villut ei jäta? Kui ma ei või jätta? Ei saa?

REIN (*kohkunult*): Sa räägid, nagu oleks see Villu mõni vanne sul kaelas.

ANNA: Võib olla, et ongi, isa. Vististi on. See on juba lapsepõlvest saadik nõnda. Mina arvan, et kui ma Villut ei saa, siis ma Kõrbojale ei jää. Lähen linna või ükskõik kuhu, lähen kas või Katkule perenaiseks, kui Villu tahab.

REIN (*vaikib masendatult, siis tüki aja pärast*): Kui sinuga nõnda on, siis tee nagu tahad, mina sinu asjadesse ei sega. Olen seda kord luband ja nõnda peab see ka jääma! Sina valid Kõrbojale peremehe.

ANNA (*liigutatult*): Usu, isa, mul pole valikut. (*Pöör-
dub kõrvale*).

JAAN ja LEENA (*tulevad järve poolt küljest*).

REIN: Näe, Leena ja Jaan... Teie jaanituli põles kõige kauem.

JAAN (*luiskab*): Käisime Mädasoo rahvast saatmas.

LEENA (*samuti*): Jah, kangesti kutsusid teised, ajasid peale, nõnda siis läksimegi.

KUSTI (*tuleb Kivimäelt*): Noh, nüüd hakkavad paugud kohe käima — Mikk läks Villule appi.

REIN: Las minna, aga mina lähen ära koju. (*Asub minekule*.)

(*Järsku käib Kivimäel kohutav kärgatus ja kostab kellegi karjatus. Kõik kohkuvad*.)

KUSTI: Mis kurat see siis nüüd oli? Mis nad karjuvad seal?

KÕIK (*ootavad põnevusega*).

ANNA (*pausi järele*): Ma lähen vaatama.

REIN (*peab teda, kindlalt*): Ei, Anna, sina ei lähe kuhugi. Jaan, mine jookse, vaata.

JAAN: Kohe, peremees. (*Jookseb minema*.)

(*Mahajäänud ootavad kasvavas pinevuses*.)

ANNA (pausi järel, kärsitult): Jumal, mis seal ometi juhtus!

KUSTI: Ma jooksen ka vaatama.

ANNA (järele hüüdes): Tooge kohe sõna.

KUSTI: Jah, preili! (Jookseb minema ja tuleb mõne silmapilgu pärast tagasi, lõõtsutades.) Juba paistavad teised, tulevad!

ANNA: Mis seal on siis?

KUSTI: Ei tea, mis just, aga midagi on: Mikk ja Jaan talutavad Villut.

ANNA: Issand jumal! Mis on siis Villuga? (Tahab joosta.)

REIN (haarab jälle ta käe): Anna, ära mine.

KUSTI: Nad ongi juba siin.

JAAN ja MIKK (talutavad ja panevad Villu põõsa varju istuma nii, et publik viimase verist nägu ja käsi ei näe).

ANNA (Villu juurde joostes): Issand jumal! Villu, kallis, sa oled ju üleni verine! (Kummardub Villu juurde.)

KÕIK (seisavad nõutult, ei tea mis teha).

ANNA (tõuseb, Mikule): Peab kohe katsuma siduda.

MIKK (nõutult): Aga millega!

ANNA (võtab oma õlgadelt valge siidsalli ja ulatab selle Mikule): Siin on, siduge!

MIKK (kisub salli tükkideks ja hakkab Kustiga Villu kätt mässima ja ta näohaavu siduma).

ANNA (abistab ja juhatab neid, siis Jaanile): Jaan, jookse kohe koju, pane hobused vedruvankri ette ja kihuta siia. Aga nii ruttu kui suudad. Peab kohe arsti juurde.

JAAN (ära joostes): Jah, preili!

VILLU (käsi ja pea kinni mähitud, aidatakse Miku ja Kusti poolt põõsa varjust välja): Küll valutab, küll, tõbras, valutab!

MIKK: Peaks jooma, see ehk aitaks.

ANNA (ümberolijaile): Kas on kellelgi viina taskus?

KUSTI: Mul tilgake on. (Võtab pudeli taskust.)

ANNA (võtab talt pudeli ja paneb Villu suu juurde): Joo!

VILLU (*seda ära tõrjudes*): Ei joo! Ma töötasin mitte kunagi enam juua.

ANNA: Joo! (*Paneb pudeli talle uuesti suu juurde ja joodab teda kui last.*)

JÜRI (*ilmub vihasena põõsa tagant, kuid nähes, et Villu pea ja käsi on kinni mässitud, jääb vaatama*).

MIKK (*kui Anna Villule pudelist viina on ära jootnud*): Sellest piisast ei aita, rohkem oleks vaja.

ANNA (*üंबरolijaile*): On ehk veel kellelgi viina?

REIN: Kel see ikka veel on.

VILLU: Minu isal ehk on.

ANNA (*Jürile*): Katku isa, Villul juhtus kivilaskmisel õnnetus. Kui teil oleks viina...

JÜRI (*pahaselt*): Aitab sellestki, mis ta juba saand.

ANNA: Viin vähendaks ta valu.

JÜRI: Las kannatab targa peaga, ehk siis võtab aru pähe, ei lähe enam joobnult kivide kallale, seisab kaineltki eemal.

ANNA: Katku isa, ma palun, tõsiselt, kui teil viina on...

JÜRI: Minu viin on minu rahaga ostetud ja see põle raiskamiseks. Kui teda joota tahate, las siis Kõrboja ostab talle viina. (*Pöördub ja läheb pahasena eemale.*)

REIN (*Mikule*): Mikk, sa oled ju ka verine.

MIKK: Kivikild vist kriimustand.

ANNA: Näita siia! (*Vaatab, pühib.*) Kõrva äärest. See on tühine, väike kriips ainult.

KUSTI: Ega Jaan vankriga siia vist ligi pääse. Peame aitama Villu tee äärde.

ANNA: Jah, hakkame aga minema.

KUSTI ja MIKK (*võtavad Villu käe alt kinni ja talutavad ta ära*).

JÜRI ja LEENA (*lähevad neile järele*).

REIN (*Annaga kahekesi jäädes*): Selle Villuga käib tõesti nagu mõni vanne kaasas.

ANNA: Villuga või minuga. Ah, isa! See on nii hirmus ja kole! (*Puhkeb nutma.*)

MÕLEMAD (*lähevad teistele järele*).

(*Eesriie.*)

KOLMAS VAATUS

5. PILT.

*Katku talu aida ees, nagu esimene pilt. Päikesepais-
teline õhtupoolik, mis pildi kestes muutub sumedaks
augustikuu ööks.*

ANU (toimetab aida juures).

VILLU (tuleb paremalt ja astub pikkamisi väravast
sisse).

ANU: Näe, tuled üsna üksi.

VILLU: Kellega siis?

ANU (rõõmuga, mis Villugi südamesse kinni hakkab):

Siis sa näed ikka veel! Päris pimedaks ei saand sind.

VILLU: Ei veel.

ANU: Kui nad rääkisid, et sa näed, siis ma ei uskund,
mõtlesin, et räägivad muidu niisama minule.

VILLU: Näen, ikka näen, ema, aga kui hästi, see on
teine küsimus. Võib-olla ehk paraneb tulevikus, aga
praegu pole mul ei sepikoda ega sepist vaja. (Istub
pingile.)

ANU: Aga kartulivagu näed?

VILLU: Kartulivagu ja heinakaart, küllap ma juba
neid näen. Rehale löön ikka veel pulga sisse ka.

ANU: Mina olin sinu pärast üsna mures. Mõtlesin, et
mis hullu sa peale hakkad, kui üsna pimedaks jääd . . .

Et sa ka kallil jaanipüha hommikul pidid sinna pau-
gutama minema, nagu oleks mõni kuri kihutajaks!

VILLU (vaikib, siis): Ehk oligi, kes teab.

ANU: Muidugi jälle tema, see Kõrboja oma, temaga sa
läksid ju. Näed sa nüüd, kas mul põlnd õigus, kui
ma sulle seekord ütlesin, et küll sa jooksed ka oma
teise silma temaga peast välja. Nüüd on sul käes.

- VILLU (*nagu heidaks oma häda üle nalja*): Aga päris pimedaks veel ei saand. (*Pühib parema käega silma.*)
- ANU (*ta paremat kätt nähes*): Jumal, sa oled ju sant! Vaata, misuke su parem käsi!
- VILLU: Õnn, et põial ja need kaks tömpigi järele jäid. Nõnda võib ikka üht-teist asja liigutada.
- ANU (*silmad pisarais*): Oh taevane jumal küll!
- VILLU: Usu, ema, las ma harjun nendega pisut, ma teen viimaks kõik tööd ära, niipalju kui silm seletab.
- ANU: Sinu elu on kui aia tugiteivas, kõik rummud ja rattad hakkavad sinna taha kinni. Kuniks sa nõnda ikka vastu pead, kuniks ükski nõnda vastu peab.
- VILLU (*pausi järel*): Kus isa on?
- ANU: Isa teeb väljal rukkeid hakki. Kõrboja omad tulid meile täna abiks.
- VILLU (*imestusega*): Kõrboja omad?
- ANU: Jah, keskhommikul tulid teised, Mikk, Jaan ja Leena.
- VILLU: Ja isa võttis nad vastu?
- ANU: Ega ta heaga tahtnud võtta, aga Mikk ei läind ega läindki ära, ütles teine, et perenaine saatnud, käskinud aidata Katku rukki ära lõigata, sest Kõrbojal on endal valmis. Eks see muidugi sinu pärast olnd, et sina olid ära, aga sinust ei lausund Mikk sõnagi. Tulid teised kohe masinaga, nii et õhtuks on kõik maas, kui aga jõuavad kokku panna.
- VILLU (*tõuseb*): Ma lähen õige neile appi.
- ANU: Kus sa siis kohe nii ruttu, tule söö enne, ma just võtsin ahjust sooja leiba.
- VILLU: Ah, süüa võib pärastki, nüüd lähen rukkipõllule.
- ANU: Oota siis ometi, toon sulle leivakannika, saad minneski hammustada. (*Küiresti vasakule ära.*)
- VILLU (*vaatab rukkipõllu suunas ja ütleb endamisi*): See siis ongi Kõrboja masin, mis seal meie väljal lõgiseb.
- JÜRI (*tuleb paremalt värava kaudu, naljatades*): Näe, logaskipolk ka maale saand.
- VILLU: Tere, isa.
- JÜRI: Tere. Nägid ikka veel oma jalaga koju tulla?

VILLU: Nägin. Pidin just praegu põllule tulema appi rukkeid kokku panema.

JÜRI (*vahib ta paremat kätt*): Saad sa siis veel midagi tehtud?

VILLU: Noh, üks vihke ikka või kokku kanda.

JÜRI (*ta paremale käele tähendades*): Näita siia.

VILLU (*tõstab oma vigase käe isa silmade ette*).

JÜRI (*seda vaadates*): Te raiped küll, kuidas nad ta ära on rikkund! Mis sellega veel teha?

VILLU: Peab õppima ka sellega tegema, kui elada tahab.

JÜRI (*halvakspanevalt*): Vähe õppisid sa tarvilikku enne, veel vähem õpid nüüd. Enne tormasid kui poisike, nüüd elad kui sant, meest ei saa sinust kunagi. Üheks kõlbaksid ehk veel...

VILLU (*uudishimulikult*): Milleks?

JÜRI: Kõrboja peremeheks.

VILLU (*tuigub jalul ja liigutab oma vigast kätt, nagu tunneks ta selles nüüd eriti valu*): Isa, nõnda sa ei peaks rääkima.

JÜRI: Ega mina räägi, teised räägivad. Kõik räägivad nagu ühest suust, et sinust saab Kõrboja peremees.

VILLU (*pöörab talle selja*): Lori!

ANU (*tuleb vasakult, leivakannikas käes*).

JÜRI (*Villule lepitavalt*): Nojah, kui tahad rukkipõllule minna, mine pealegi. Aga ära endale liiga tee. Varsti niikuinii kõik valmis. Ma tulin koju, et Mikule ja Jaanile lõpetiseks suutäis viina viia, õhtust sööma nad ei tule, tahavad otseteed koju minna.

ANU: Miks nad siis sööma ei tule? Kellele ma selle suure pajatäie klimbisuppi siin keedan?

JÜRI: Töö saab varsti valmis ja perenaine käskind kohe koju tulla. (*Lahkub vasakule.*)

ANU (*ulatab leivakannika Villule*): Säh, söö siis sinagi, kõht muidugi teelt tulles tühi.

VILLU (*võtab võileiva, istub pingile ja hakkab sööma*).

ANU (*pausi järel*): Põllule lähed?

VILLU (*süües*): Mis sinna minna, kui mind vaja pole.

ANU: Ma siis toon sulle piima ka!

VILLU: Ei taha!

ANU (*pausi järel*): Kas Kõrboja oma käis sind laatsaretis vaatamas ka?

VILLU (*nagu oleks tal vastumeelne seda tunnistada*): Käis.

ANU: Nojah, ega nad muidu räägi, ega inimesed tuulest võta.

VILLU (*vaikib*).

ANU: Tead sa ka, mis teist räägitakse, sinust ja Kõrboja omast?

VILLU: Mida siis?

ANU: Et sinust saab Kõrboja peremees. Mädasoo ütles sinu kohta, et las sa aga tantsid, las te Kõrboja Annaga kahekesi tantsite, küllap sa viimaks enda Kõrbojale peremeheks tantsid.

VILLU: Noh, tantsida ma veel võiksin, jalad on alles terved.

ANU: Tema ütles seda muidugi jaaniõhtu pärast, kus te Annaga nii kangesti olite tantsind.

VILLU: Kui tantsimisega Kõrboja peremeheks saadakse, siis võiks Mädasoo eidel õigus olla.

ANU: Kas olete juba midagi eneste vahel rääkind või?

VILLU (*ägedaks muutudes*): Rääkind? Mida? Millest? Et te ka igasugu lori usute, sina, ema, ja isa niisama. Kas siis Kõrboja jaoks tõesti paremat peremeest ei leidu kui minusugune pime ja vigane?

ANU: Jah, et see nüüd nõnda pidi minema, et ta just selle terve silma pihta. Aga päris pime sa ikkagi ei ole.

VILLU (*pilkavalt*): Jah, las Mädasoo ootab, kuni jään päris pimedaks, küll ta siis teeb mu Kõrboja peremeheks.

ANU (*manitsedes*): Mis sa nüüd ikka niisukest patujuttu räägid, miks sa siis päris pimedaks peaksid jääma.

VILLU: Räägin, et inimesed nõnda räägivad ja et teie seda kohe usute.

ANU: Mis seal uskuda või...

VILLU (*kindlalt*): Üht ütlen sulle, ema: vigaselt ei minda Kõrbojale peremeheks, vähemalt mina ei lähe; kõik muu, seda mitte, rääkigu inimesed mis tahes või tulgu mis tuleb.

ANU: Seda minagi olen neile öelnd, et mis selle Kõrb-
oja Anna arusse siis on läind, et vigast tuleb tahtma.

VILLU (*tõuseb, kindlalt*): Mis Anna arusse on läind, seda mina ei tea. Pole temaga sellest sõnagi lausund. Aga mis minu arus on, seda ma tean. Mina võin ju kõik olla, võin olla poisike, nagu isa ütleb, võin olla arutu inimene, aga nii arutu ma pole ometi, et nõnda, nagu praegu olen, Kõrbojale peremeheks hakkaksin minema. Sest Kõrbojale ei saa ometi muidu peremeheks, kui peab Anna ää võtma, aga Anna kõrval eluaeg vigaselt elada — seda tehku mõni teine, mitte mina. Tehku seda need, kes sellest räägivad. (*Nagu kergema südamega, et ta emaga räägib nii kindlat keelt.*) Minule aitab sellestki, kui Kõrboja Annaga tantsida saan. Sellestki on liiga, võtab seegi silmad peast ja käed otsast.

JÜRI (*tuleb vasakult*): Kuule, eit, anna mulle kauss või mõni muu nõu, ma viin neile õige paar heeringat ka viinale peale hammustada.

ANU: Ma kohe annan. (*Läheb ühes Jüriga vasakule.*)

VILLU (*on mõttes, siis võtab pingilt oma pambu ja viib selle aita*).

EEVI (*ilmub paremalt värava kaudu*).

VILLU (*väljub aidast*).

EEVI (*üllatatult*): Villu! Sina kodu?

VILLU: Tere, Eevi! Just praegu tulin.

EEVI (*tahaks nagu midagi ütelda, tõmbub aga tagasi ja küsib*): Kus ema on?

VILLU: Tuleb kohe. Mis siis temast nii väga?

EEVI (*nukralt*): Tulin vaatama, ehk saan lõngaõli või midagi muud rohtu, mis valu vähendaks... Sinu emal ju ikka on neid troppe ja tilku. Ta ennegi and. Minu ema on hoopis otsas. (*Äkki.*) Kuidas nüüd on su parema käega? Kas on ikka veel häige?

VILLU (*viivitavalt*): Haige ta just pole, aga...

EEVI: Näita.

VILLU: Mis sa tühjast vaatad.

EEVI (*püüab Villu parema käe ja peaaegu kiljatades*): Halastaja issand! (*Hoiab poisi paremat kätt õrnalt kahe peo vahel, nagu kardaks haiget teha. Pisarad silmas, pöörab lõpuks pilgu Villu näole.*) Aga silm?

VILLU: Ikka näeb, päris pime ei ole.

EEVI: Näita. (*Võtab mehel peast kinni ja vaatab ta vasakut silma.*) Jah, ei sust nüüd enam Kõrboja peremeest saa, mina seda küll ei usu, rääkigu nad mis tahes.

VILLU: Te ei oskagi enam muud teha, kui räägite kõik ainult Kõrboja peremehest. Isa rääkis, ema rääkis, nüüd sinagi.

EEVI: Kõik räägivad. Ütlevad aga mulle, et mina pühkigu nüüd suu sinust puhtaks, hea, kui poja kasvatamiseks rahagi saan. Kui sind jaanipäeva hommikul Kõrboja vedruvankriga vaksali viidi, siis inimesed ütlesid kohe, et näe, Kõrboja uus peremees sõitis sulasega linna ja kui ta sealt tagasi tuleb, siis aetakse pulmad püsti.

VILLU (*jäljendades Eevi sõnade tooni*): Aga mina ütlen, et see nende Kõrboja peremees võtab Kuusiku sauna Eevi ära ja asub temaga Katkule elama ning Eevi saab Katku perenaiseks, kui ta aga ise seda tahab.

EEVI (*nihkub talle lähemale ja silitab mehe vigast kätt*): Kui see ometi nõnda läheks! Niikuinii olen ma varsti ulualuseta. Kuusiku vana lubab mu kohe pärast ema surma oma saunast välja ajada.

VILLU: Mis ta selle saunaga siis tegema tahab hakata?

EEVI: Ähvardab maha kiskuda. Ütleb, et muidu langeb veel mõnele kaela, hakka kahjutasu maksma.

VILLU: Pole ta enne kellegile kaela tulnd, ega ta siis sinulegi tule.

EEVI: Mis ta nüüd kaela tuleb või, aga eks see ole kõik selle lapse pärast. Ja kimpu jään ma niikuinii, kui ema enam ei ole. Kuhu ma poisi jätan, kui tööle lähen?

VILLU: Noh, ega see ema ehk nii pea...

EEVI: Ei teda ole enam kuniski. Viimsed tunnid veel... (*Pöörab kõrvale ja pühib silmi.*)

ANU (*tuleb vasakult ühes Jüriga. Viimasel on viinapudel, heeringakauss ja leib käes.*) Näe, Kuusiku Eevi. Mis ema tervis teeb?

EEVI: Üsna lõppemas teine. Tulin paluma, ehk saaks veel seda rohtu, mis valu ära võtab.

ANU: Tule, ma otsin sulle. (*Läheb ühes Eeviga ära vasakule.*)

JÜRI (*vaatab Eevile järele*).

VILLU: Eevi ema on suremas ja Kuusiku vana on luband ta pärast ema surma kohe saunast välja kihutada. (*Nagu paluvalt.*) Isa, ma arvan, on aeg, et peaksin Eevi ikka ära võtma.

JÜRI: Muidugi, mis sul nüüd ikka muud üle jääb.

VILLU (*lühikese pausi järel*): Aga kas ma võin ta Katkule tuua, emale oleks niikuinii abi vaja?

JÜRI (*pahane ja nukker*): Kuhu sind, vigast ja pimedat, ikka ajada. (*Astub värava poole.*)

VILLU: Kui sa ei taha, ega ma siis too.

JÜRI: Aga kuhu sa siis lähed? Kuusiku sauna või?

VILLU: Ütlesin juba, et Eevigi aetakse sealt välja, niipea kui ta ema silmad kinni paneb.

JÜRI (*pausi järel*): Kuhu sa siis ikka... Parem too ta juba siia. (*Karmilt.*) Aga pulmi ma ei tee, pulmad tee ise, kui kord Katkul peremees oled — kui sust üldse peremeest saab. (*Ära paremale.*)

VILLU (*vaatab talle järele*).

EEVI (*tuleb vasakult, aralt*): Mis see isa sellest peremehest nii tõredalt?

VILLU: Peremehest ja pulmadest.

EEVI: Mis pulmadest?

VILLU: Ütlesin talle, et tahan su Katkule tuua.

EEVI: Ja mis isa vastas?

VILLU: Et Katkule võin su tuua, aga pulmi ta ei tee...

EEVI (*viivitades*): Eks siis pea leppima.

VILLU: Aga mina ei taha leppida.

EEVI: Siis läheme siit nurgast hoopis ära, läheme ükskõik kuhu, küll me läbi saame. Sa ju tead, Villu, tööd ja vaeva ma ei pelga, aga see elu siin... Ennem kõik muu kui see elu, mis praegu.

VILLU: Tean, sul on palju vaeva ja muret.

EEVI: Kõige raskemad on sõnad, need söövad hinge seest. Igaüks haugub, igaüks närib... Seda Kõrboja perenaist, teda hilbutavad nad mulle nüüd vahet pidamata nagu härjale punast rätikut.

VILLU: Seda võib arvata.

- EEVI (*pisarad silmis, poisi käsivarrest kinni haarates*):
 Ah, Villu, olen küll mina sinu pärast head ja paremat kuulda saand. Poiss on alles väike, tema väetike ei tea veel midagi, aga küllap tulevad temagi päevad.
- VILLU (*trööstides*): Kannata veel natuke. Mina ise sõidaksin ju sinuga kas või hommispäev õpetaja juurde, aga ma ei taha sind nagu mõni teab keda Katkule tuua, ilma pulmadeta ja kõigeta, tahan, et tuleksid, nagu see Katku perenaisele kohane.
- EEVI: Aga kui isa põle nõus.
- VILLU: Räägin temaga veel. Meil ju aega on, sest seni kui sul ema elab, pead muidugi sinna jääma.
- EEVI: Seni muidugi.
- VILLU: Kui isa põllult tagasi tuleb, kõnelen temaga uuesti ja õhtul tulen sinu poole, siis peame nõu.
- EEVI: Kui tuled, tule, Villu, aga ära enne luba, muidu...
- VILLU (*vahеле*): Muidu jään tulemata nagu jaanilau-päeval.
- EEVI: Jah, sest sul läheb ikka teisiti kui lubad.
- VILLU: Täna tulen kindlasti, täna ma pole joond.
- EEVI: Kui sul silma pärast pimedas paha käia, ma võiksin sulle vastu tulla.
- VILLU: Ei ole vaja, küll saan üksindagi.
- EEVI: Ma siis ootan. (*Ära paremale.*)
- ANU (*tuleb vasakult, voodilina käes*): Ma panen ase-mele puhta lina, tahad ehk varsti pikali heita.
- VILLU: Küllap heidan ka.
- ANU: Aga enne tule ikka tuppa ja söö kõht täis, ega sest kuivast leivast midagi saand. (*Läheb aita.*)
- JÜRI (*tuleb paremalt pooliku viinapudeli ja heeringa-kausiga*).
- VILLU: Juba nii ruttu tagasi?
- JÜRI: Jah, rukis oli teistel juba koos, võtsid paar suutäit ja läksid... Mikk ega Jaan pole suured viinavõtjad, Leena ei teind suudki seks... (*Rüütab pude-list, siis Villule pakkudes.*) Võtad ehk ka suutäie?
- VILLU: Ei, mis mina tast, las olla pealegi.
- JÜRI: Käte pärast ei tohi või?
- VILLU: Mis tühja nüüd käe pärast, aga...
- JÜRI: Siis võta, teeb meelega kergemaks, mis sa norutad.

VILLU (*võtab pudeli vastu, rüüpub ja ulatab selle isale tagasi*).

JÜRI: Tahad ka heeringat hammustada?

VILLU (*võtab ka seda ja tükkikese leiba*).

ANU (*tuleb aidast*): Tulge siis varsti toa poole, ma panen kohe toidu lauale.

JÜRI: Küll me tuleme. (*Rüüpub veel pudelist*.)

ANU (*läheb vasakule ära*).

VILLU: Isa, ma tahtsin sult midagi küsida.

JÜRI: Mis see siis oli?

VILLU: Sa ütlesid ennist, et sa pulmi ei tee, kui ma Eevi Katkule toon...

JÜRI: Ei tee! Pulmad teed ise, kui kord peremees oled.

VILLU: Milleks sa õige nõnda, isa?

JÜRI: Aga selleks, et mõnest mehest ei saa eluilmaski peremeest, ka siis mitte, kui talle koht kätte anna.

VILLU: Siis sina pead mind niisuguseks meheks ja sellepärast ei tee pulmi?

JÜRI: Jah, näib nõnda olevat, et sust ei saa... Sest mõtle nüüd isegi: vend Juhan saab sul eest otsa, paristamise ja viinaga ajad raha kokku, et võiks elama hakata, aga siis kukud sa kohe ilmatu suurt keldrit ehitama, asutad töökoja, nagu oleks Katku mõnes linnas või postmaantee ääres. Vead püssirohtu koju ja hakkad Kivimäel kive põmmutama, kuni käsi otsast, nagu poleks sul midagi targemat teha. Ainult saab näha, kust otsast sa nüüd peale hakkad, ega sa seda niikuinii nõnda ka veel jäta. (*Joob pudelist*.)

VILLU (*vaikib*).

JÜRI: Ütle nüüd ise, on sinu keldrist või töökojast kellelegi kasu? Oled sa ise sellest midagi saand või on teised? Ja need kivid seal Kivimäel... nüüd võivad nad seista, aga enne ei võind, enne pidid neid lõhkuma. Nüüd seisavad ja roostetavad su pihid ja orad, tangid ja haamridki sepapajas, kellelegi põle neid tarvis. Vaata, poeg, niisukesest mehest on raske õiget peremeest saada. On kohe nii kahju vahel, et mul enam poegi ei ole ja et ma Katku sinule pean jätma.

VILLU (*avameelselt ja südamlikult*): Jah, hull on ta

küll, minu käes läheb kõik luhta. Aga usu, isa, ma ei saa sinna midagi parata, et ma veel praegugi Kivimäe kivide peale pean mõtlema. See oleks ainuke koht, kus ma veel midagi võiksin ära teha, selleks piisab veel silmavalgust. Kui jõuaksin nii, et Kivimäel võiks kord künda ja äestada, ja siis sinagi oma silmaga näeksid, kuidas seal vili kasvab.

JÜRI (*ägedalt*): Aga mina ütlen, et ennem mine minu juurest ära, mine või metsa kuuse alla, mine kas või Kõrbojale peremeheks, kui et sa nende kividega seal veel jändama hakkad!

VILLU (*endiselt*): Olekski vist õigem, kui ma sinu juurest ära läheksin. Ja usu, isa, ma läheksingi, läheksin kas või kohe, kui sa mind ainult lubaksid käia Kivimäel kive lõhkumas ja sinna põldu tegemas. Mina elaksin tõesti kas või metsas kuuse all ja käiksin sealt Kivimäele, käiksin pühapäevitigi, kui muul ajal ei saa. Sest vaata, isa, sina ostsid Katku ega müünd teda kellelegi hingehinna eestki mitte, tegid siin tööd niipalju kui jaksasid, ehtasid hooned, tegid toale korstna peale, muretsetsid reed ja vankrid, panid raudassid puutelgede asemele... Aga ütle, mis pean mina siin tegema? Sinu koha peal elama, sinu vankriga sõitma, sinu sahaga kündma, sinu hoonetes ululust otsima? Kas siis mina ise midagi ei suuda ega oska? Kas siis mina midagi ei või teha, mis oleks ka niisama palju kui on sinu töö? Ka sina ei olnd ju vana Katkuga rahul, tegid uue, mina tahan ka midagi uut teha. Ainult ühes olen ma ehk süüdi: ma põle kohe õigest otsast peale hakand, olin rumal, ei tund Katkut. Ma oleksin pidand oma värkstoad ja keldrid kus kurat jätma ning oleksin pidand otseteed Kivimäe kividega peale hakkama, sest siis oleks ta nüüd juba valmis. Uudsevili oleks juba Katku salvedes, uudsehein Katku küünides või lakas ning nende eest saadud rahaga oleks võind pikkamisi ehitada keldri ja kas või värkstoat, kui süda oleks kutsund.

JÜRI (*kes on poja kõnet tähelepanelikult kuulanud, leplikult ja tõsiselt*): Nõnda põle sa veel kunagi minuga rääkind, nõnda põle õieti keegi veel tänini

minuga Katkust rääkind, isegi täismees Juhan mitte. Sul oleks nagu viimasel ajal aru juure tulnd, kas vangimajas või laatsaretis, mine tea, aga võimalik, et mõlemal pool, sest üks nad head asjad ole mõlemad. Vangimaja ehk veel parem kui laatsaret.

VILLU (*nagu poleks isa talle midagi lausunud*): Sina seisad ju sellegi vastu, et ma Eevi tahan ära võtta, ütled, ma toogu peretütar, otsigu rikas. Aga miks sina ise rikast ei võtnud?

JÜRI: Mul põlnd midagi, mulle ei tulnd keegi.

VILLU: Sul põlnd midagi... aga ometi oled nüüd Katku peremees. Ema ei toond küll midagi sulle kaasa, aga ta tuli ise, ja see oli rohkem kui lehm ja lammas või seapõrsas. Kas mõni rikas oleks ema viisil sinu kõrval tööd rühmeldanud või teeks seda mõni teine rikas minu kõrval? Aga mina ei taha Katkul vähem tööd teha kui sina oled teind. Mina ei taha siin sinu armuleiba süüa ega taha ka, et ema kätetööst peaks keegi teine laiskuse pärast rasva minema. Mina tahan omaette mees olla ja tahan ka naist, kes omaette naine oleks, nagu ema on olnd.

JÜRI: Noh, täna ajad sa päris mehe juttu.

VILLU: Sina tegid alguses tööd ja pingutasid püksirihma, nagu ütled, arvad sina siis, et mina teda aina pean lödvemale laskma? Ei, mina ei taha seda, enam ei taha, hakkan niisama peale nagu sinagi, hakkan oma Katkut ehitama, ja minu naine peab ühes ehitama, kui ta tahab olla minu naine. Ja ütle nüüd, isa, kas mõni peretütar selleks paremini kõlbaks kui sauna Eevi? Las ta tuleb ja teeb, tema armastab tööd, tema tahab teha ja lapsi kasvatada, niisuke on tema, ja minule meeldib, et ta on niisuke.

JÜRI: Ma ju ütlesin sulle, et too ta aga siia, too ta ühes oma väikese pojaga, too kas või hommispäev.

VILLU: Aga sa tahad, et ma tooksin ta nagu kerjuse, pulmata ja peota.

JÜRI (*järeleandlikult*): Tahad sa siis, et ma peaksin oma sõna sööma? Ma pole seda kunagi teind.

VILLU: Aga mis siis mina pean tegema?

JÜRI (*vaikib*).

ANNA (*ilmub paremalt värava taha, aga lavalolijad ei pane teda tähele*).

VILLU (*jätkab*): Sinul on tähtis su sõna, minul on tähtis mu naine. Aga üht ütlen sulle, isa, kui minu poeg kord kasvab, siis lasen teda teha, mis ta tahab. Las ta möllab, kuni ta kas või otsa saab. Ehitagu ta Katkule kas või linn, kui see talle ei meeldi, mis mina oma aruga olen teind.

JÜRI (*kes Villut kuulates hakkab küll kahetsema, et ta temale pulmi ei lubanud teha, kuid kellel on raske oma sõnu süüa, lahkub*).

(*Eesriie.*)

6. PILT.

Eelmise pildi lavaseadeldis. Pühapäeva õhtu.

VILLU (*istub pingil, pea käte vahel*).

ANU (*tuleb vasakult ja silmitseb teda murelikult*):
Villu!

VILLU: Mis on, ema?

ANU: Miks sa sööma ei tule?

VILLU: Ei ole isu.

ANU (*ahastab*): Helde taevas, töö juures oled hommi-
kul esimene ja õhtul viimane, aga söömise peale ei
mõtle sa enam ühti. Vaata kui kõhnaks sa oled jäänd!
Sa magad liiga vähe, sellepärast kaob ka söögi-
tahtmine.

VILLU (*vaikib*).

ANU: Eks ütle midagi, mis sa nõnda istud.

VILLU: Mis ma ikka ütlen. Minu jutud on räägitud.

ANU: Siis mine kuhugi. Täna pühapäeva õhtu ja...
Aga ära istu nõnda.

VILLU: Kuhu ma ikka lähen? Minu käigud on käidud,
minu jooksud joostud! (*Istub jälle endiselt, pea käte
vahel.*)

ANU: Või on tõsi, mis Eevi ema ütleb? Et see on see
Kõrboja, kes sind enda poole kisub.

- ANNA (*ilmub paremalt värava taha ja astub õue*): Tere õhtust!
- ANU (*kes on Anna ilmunisest pisut kohmetu*): Tere, preili! (*Lahkub vasakule.*)
- ANNA (*silmitseb Villut, kes on pingilt püsti tõusnud*).
- VILLU: Preili, te vaatate mind, nagu oleksin ma sur-
nust üles tõusnud.
- ANNA: Peaaegu oletegi. See, mis jaanihommikul juh-
tus, oli hirmus. Mul oli kole hirm, et kaotate minu
pärast oma teisegi silma.
- VILLU: Miks siis teie pärast?
- ANNA: Aga kelle pärast siis? Saime uuesti kokku
ja...
- VILLU (*muiates vahele*): Ja mina jõin enda purju —
nõnda tuli see.
- ANNA: Te arvate nagu teie isagi, kui talt jaanihom-
mikul teile valurohuks viina palusin. Las kannatab
targa peaga, ehk siis võtab aru pähe, ütles ta, ja kui
ma veel mangusin, lisas ta vihaselt: las nüüd ostab
Kõrboja talle viina. See oli kõigest kõige koledam.
See ehk ajaski mind teie eest palvetama.
- VILLU (*vahib Annale otsa*): Miks siis just see?
- ANNA: Noh, kui Kõrboja pidi ostma, siis peeti teda
süüdlaseks. Õieti peeti mind süüdlaseks.
- VILLU: Mina ei süüdista teid, preili.
- ANNA: Aga mina ise küll. Ma ei saa tundmusest lahti,
et mina olen kõiges süüdi nagu esimene kordki.
- VILLU: Ah, preili, jätame selle!
- ANNA: Ma ei saa seda jätta, sellepärast tulingi kohe,
kui kuulsin Mikult, et olete kodus. Ma pidin tulema,
et teiega rääkida, teile öelda...
- VILLU: Ega rääkimine aita, mis on, see on. Sõna ei
tee vigast terveks.
- ANNA: Terveks mitte, aga mõnikord rõõmsaks. Ma nii
väga tahaksin teid rõõmustada.
- VILLU: Las ma pisut harjun, nagu olen, küll siis
tuleb ka rõõm.
- ANNA: Teil peaks rohkem tegevust olema, siis ei
mõtleks te nii palju selle peale, mis olnud ja on.
- VILLU: Mul pole tööst puudus.

ANNA: Seda ma tean, aga teil peaks omaette töö olema.

VILLU: Kõik, mis ma teen, jääb ju ükskord minule, teist pärijat Katkul ei ole.

ANNA: Ükskord muidugi, aga see ükskord ei aita tänase ette. Teil peaks omal koht olema, teil peaksid omal mured olema, see oleks hoopis teine asi. Isa on tugev ja terve, tema elab veel kaua.

VILLU: Sinna põle midagi parata. Kuhu ma nüüd veel mujale lähen või mis ma veel ette võtan.

ANNA (*räägib nüüd oma suured sõnad*): Tulge Kõrbojale.

VILLU (*kelle kehast nõksatus läbi käib, ei vasta kohe, vaid korjab oma mõtteid, et mõista, millest Kõrboja perenaine räägib*).

ANNA (*vaikselt ja tõsiselt, hääl pisut värisev*): Te rääkisite jaaniõhtul sellest, mis Kõrbojal peaks tegema. Tulge ja tehke, nagu siis rääkisite. Hakake või hommispäev peale.

VILLU: Aga teil on ju eestegijaks Mikk.

ANNA: Issand jumal! Ma ei tea, kas olete nii rumal või häbematu. Saage ometi ükskord aru: ma kutsun teid Kõrbojale peremeheks. (*Langeb pingile ja puhkeb nutma.*)

VILLU (*pausi järel*): Nõnda ei peaks te rääkima, preili, minusuguse vigasega ei oleks pidand isegi teie nõnda rääkima, mul on muidugi raske küllalt.

ANNA (*läbi pisarate vaikselt*): Just sellepärast rääkisingi mina, et teil nii raske on, muidu oleksite ju teie pidand rääkima. (*Nutab omaette.*)

VILLU (*seisab piineldes, viimaks istub Anna kõrvale pingile*): See oleks pidand varem olema, siis võibolla, kui mul oli alles teine silm peas ja mõlemad käed terved. Aga nüüd, mõtelge ometi isegi, kuhu ma nõnda kõlban.

ANNA: Muidugi oleks see pidand varem olema. See oleks pidand juba siis olema, kui ma teil parema silma peast välja lõin. Mina poleks pidand siis kuhugi minema, oleksin pidand Kõrbojale jääma ja tänapäevani siin olema. Ja uskuge, vististi oleksin ma jäänd, kui juba siis oleksin olnud Kõrboja pere-

naine, jumala eest oleksin jäänd. Ja ma oleksin vististi juba siis teid Kõrboja peremeheks kutsund, kui te seal rabamättal mu jalast ussimürki imesite. Pealegi, ega ju uss mind tookord hammustand. Ma ainult teesklesin hammustamist, sest ma tahtsin näha, mis te teete, kui mina nii hirmus surma kardan. Tahtsin näha, kas te julgete ja tahate minu jalast mürki välja imeda. Vaat sel korral oleksin teid juba Kõrboja peremeheks kutsunud, kui oleksin ise olnud Kõrboja perenaine. Aga ma ei olnud, ma polnud siis midagi, kui ma teiega nõnda mängisin ja viimaks teil südametäiega silma peast välja lõin.

VILLU: Kas tõesti uss teid sel korral ei nõeland?

ANNA (*pöörab näo Villu poole*): Nii tõesti kui ma teid täna õhtul Kõrbojale peremeheks kutsun.

VILLU: Aga te näitasite ju punast märki, näitasite verepisarat.

ANNA: Ork torkas sinna.

VILLU: Ja mina, rumal, imesin ja imesin. (*Pausi järel.*)
Nüüd mõistan, miks te pärast järvegi jooksite.

ANNA: Aga te oleksite pidand seda siis mõistma, siis oleks teil ehk silm pähe jäänd.

VILLU: Ei usu. Mina olen ei tea miks seda tõugu, et minu käes ja minuga läheb kõik kuidagi viltu. Silmast oleksin ma võind kuskil mujalgi lahti saada, kas või sõjaväljal.

ANNA (*tunneb, nagu hakkaks tal õudne*): Te räägite oma õnnetusest nagu mingist kurjast saatusest, millest pole pääsu.

VILLU: Mina, nagu näete, pole osand oma saatusest pääseda.

ANNA: Te võite seda, kui aga tahate.

VILLU: Kuidas?

ANNA: Ma ütlesin juba.

VILLU (*nagu hirmul*): Jätame selle. Kord oli see ehk võimalik, aga siis põlnd teie Kõrboja perenaine, nüüd olete küll perenaine, aga mina olen sant.

ANNA: Teie silm näeb veel küllalt nii palju kui Kõrboja peremehele vaja, ja käest pole kuigi suurt lugu, sest ega Kõrboja peremehel ometi endal tarvitse hei-

nakaarel või künnivaol eestegijaks olla, temal on parematki teha, kui ta aga tahab ja oskab.

VILLU: See on ainult nõnda rääkida.

ANNA: Kuidas nii, ainult rääkida!?

VILLU: Ega siis Kõrbojale ainult peremeest vaja ole. Peremehe ametiga saaksin ma ehk toime, aga see teine...

ANNA: Missugune teine?

VILLU: Kõrboja perenaisele, Kõrboja preilile on ka meest vaja, ja selleks ei kõlba ometi minusugune sant.

ANNA: Aga kui Kõrboja perenaine ja preili just seda santi tahab?

VILLU (*kindlasti ja teravalt*): Siis ei taha sant preilit.

ANNA: See on teine asi. (*Puhkeb jälle nutma.*)

VILLU: Teie ei pea sellepärast nutma, sest ma ei mõtle seda ju nõnda nagu räägin. Te peate seda teisiti mõistma. Ma ju tahan, aga ma ei või...

ANNA: Miks?

VILLU: Seda ei ole nii kerge öelda. Aga mõtelge ometi ise, mis mees ma siis veel oleksin, kui ma nii, nagu nüüd olen, teile meheks tulen. Seda võiksin ma ainult purjus peaga teha, aga niipea kui kaineks saan, siis ei tea ma enam, mis minuga sünniks.

ANNA: Te mõtlete ainult iseendale.

VILLU: Ma ei tea, kelle peale ma mõtlen, ma teen nagu võin. Aga kui te just tahate, tulen ma muidu Kõrbojale, tulen sulaseks, kui tahate. Võtan oma Eevi ära, temaga on mul poeg, ja tulen Kõrbojale, teen seal kõik, mis te tahate. Seda ma võin.

ANNA: Sulaseid on Kõrbojal ennegi, peremeest on sinna vaja. Tulge peremeheks, siis võite lasta ka Eevi oma pojaga Kõrbojale tulla, kui ta aga tulla tahab, ja võite oma poja üles kasvatada nagu oleks ta Kõrboja peremehe poeg.

VILLU: Nõnda ei tule Eevi kunagi ega anna ka oma poega Kõrbojale.

ANNA (*pausi järel, sõnades nagu kahetsus ja mingisugune etteheide Villule*): Kuusiku sauna Eevil on kergem kui Kõrboja perenaisel, tal on ometi poegki!

VILLU: Igaühel on oma õnn, ühel poeg, teisel Kõrboja.

ANNA: Kõrboja pole minule mingi õnn. Ma ütlesin isale, et ma sinna ainult siis jään, kui teie peremeheks tulete.

VILLU: Mis siis muidu?

ANNA: Ma ei tea, mis muidu... Müüme Kõrboja ära või anname ta rendile.

VILLU (*rabatult*): Mõtelge ometi, mis te räägite. Mina võin ju hoopis pimedaks jääda, nagu arst mulle ütles. Jumal tänatud, et ükski olete, ütles ta mulle, nõnda on ikkagi kergem, sest kes teab, kuniks teil päeva-valgust.

ANNA: Aga Eevi oma pojaga?

VILLU: Temaga on teine lugu, tema kõlbab mulle ravitsejakski. Aga ega ma veel tedagi ole võtnud, istun praegu nagu hunt aianurgas ja laksutan hambaid.

ANNA: Jätke kõik hambalaksutamised ja tulge Kõrbojale peremeheks. Seal on teid vaja, seal oodatakse teid. Tulge või täna õhtul, tulge kohe.

VILLU (*tõuseb*): Ei, preili! Nii arutu ma ei ole. Kõrbojal jään teile ainult risuks.

ANNA: Ärge muretsege minu eest, tulge ainult, kui aga Kõrboja teile meeldib.

VILLU: Kõrboja meeldib mulle küll, meeldib vägagi, aga uskuge, ma ei saa nii, et ma teie eest ei muretseks, kuidagi ei saa...

ANNA (*võtab ta haige käe*): Ma palun, Villu, tulge! Andke lootustki, et tulete!

VILLU (*paneb oma terve käe talle ümber piha*): See on nii hirmus raske!... Siiski, hea küll, ma mõtlen ja paari päeva pärast, siis ma ütlen...

ANNA (*vabanedes, rõõmsamalt*): Mõtelge siis, aga mõtelge hästi ja ärge unustage Kõrboja perenaist. Head õhtut!

VILLU (*vaevalt kuuldavalt*): Head õhtut!...

ANNA (*lahkub värava kaudu paremale*).

VILLU (*vaatab talle järele, siis käib rahutult, kuni märkab, et Annal on pingi kõrvale maha kukkunud taskurätik. Ta võtab selle üles, silmitseb seda ja*

vaatab õuevärava suunas, kust Anna lahkus, surub rätiku rusikasse . . . Paneb siis rätiku pingile ja läheb aita).

ANNA (tuleb lühikese aja järele paremalt, vaatab otsides ringi ja leidnud pingilt oma rätiku, võtab selle ja tahab vaikselt lahkuda. Vaevalt jõuab ta aga värava enese järel sulgeda, kui aidast kajab pauk. Jääb värava taha kohkunult seisma, võimetu midagi ette võtma).

ANU (tuleb kiiresti vasakult): Villu! (Märkab Annat värava taga.) Preili, mis see oli?

ANNA (otsides väravalt tuge): Ei tea, aida pool . . .

ANU (järsku hirmul): Ega ometi Villu . . . (Jookseb aida ukse juurde, avab selle areldi, seisatab, tõstab käed ja kukub maha, ajab enda uuesti jalule, hakkab tuigerdama vasakule, hüüab): Isa! Isa!

JÜRI (tuleb samal hetkel vasakult, märkab eide olekut ja jookseb temast mööda aidauksele. Seisab natuke aega liikumatult paigal, siis eide poole pöördudes): Surnud!

ANU (halisedes): Seda ma kartsin . . . Seda ma kartsin kohe, kui pauku kuulsin.

JÜRI (on võtnud aidast püssi ja vaatab seda): Kahest rauast korraga.

ANU: Sa vaesekene! Küll pidi tal valus olema!

JÜRI: Seda mitte, eit. Meie Villu ei osand küll elada, aga surnd on ta kui täismees.

ANNA (tuleb väravast sisse, jookseb aida juurde, vaatab uksest sisse, põrkab kohkunult tagasi, otsib aidaseinalt tuge ja nuuksub).

ANU (läheneb talle, nuttes): Mis te talle ometi tegite, et ta nõnda? . . .

ANNA: Kutsusin teda Kõrbojale peremeheks.

JÜRI (nukra tõredusega): Noh, nüüd on see peremees teil käes.

ANU: Enne te talle hingerahu ei and kui saite, mis tahtsite.

ANNA: (astub ta juurde): Ema, seda ma ei tahtnud ju. Usu, ema, oleksin ma teadnud, et see nõnda lõpeb, siis poleks ma teda Kõrbojale peremeheks kutsund.

(*Nagu andeks paludes.*) Ema, ma tahtsin ju nii, et ta tuleks, sellepärast kutsusin teda.

ANU: Aga tema ei tahtnud... Tema ei tahtnud, et Kõrbojal oleks vigane peremees.

ANNA: Tema ei tahtnud. (*Hakkab veel rohkem nutma ja lahkub sõnalausumata paremale.*)

JÜRI (*pausi järel*): Ah siis Villu oleks võinud ikka tõesti Kõrbojale peremeheks saada?

ANU: Nii see näib. Mis see preili siis muidu.

JÜRI: Mine saa nüüd inimesest aru: teda kutsutakse Kõrbojale peremeheks, aga tema kihutab endale kaks haavilaengut pähe. Mina oleks läind kas või pimedast peast.

ANU: Nii see on. Kes teise hinge näeb.

(*Eesriie.*)

7. PILT.

Lavaseadeldis nagu 4. pildis (pöösastega palistatud teerada Katku Kivimäe lähedal).

Päikeseküllane augustipäeva keskhommik. Eesriide kerkides kostab eemalt karjalapse lõbusat trallitust.

ANNA (*reisiriides, tuleb pikkamisi astudes vasakult, peatub, vaatab Kivimäe poole ja tahab minna edasi*).

REIN (*tuleb pooljoostes vasakult*): Anna! Anna ae!

ANNA (*peatub*): Mis on, isa?

REIN: Kuhu sa lähed?

ANNA: Lähen niisama.

REIN: Millal sa tagasi tuled?

ANNA (*viivitades*): Ma ei tea praegu.

REIN (*paluvalt*): Tütar, ära mine! Ma kardan, et kui lähed, siis jäädki.

ANNA: Isa, ma pean minema.

REIN (*pausi järel, murega*): Aga mis saab siis Kõrbojaga?

ANNA: Seda ma ei tea. (*Pöördub paremale, nagu mõtleks minna, siis peatub, vaatab isa poole, astub kähku*

tema juurde.) Isa, Kõrbojaga tee mis tahad, anna ta rendile või müü ära, minul ei ole teda enam vaja.

REIN: Armas laps!

ANNA: Jah, isa, nüüd ei ole mul Kõrbojat enam vaja.

EEVI (tuleb teerada mööda Kivimäelt, laps süles, ja nutab. Märkab siis Annat ja ütleb): Tere, preili!

ANNA (tunnistab tulijat ja last, nagu ei tuleks tal meelde, kes need on või kus neid näinud).

REIN: Kuhu siis Eevi selle lapsega?

EEVI: Tulin ja pidin Katkule minema. Ema suri täna öösel ära, tahtsin Villut abiks, aga Mädasoo tuli vastu ja rääkis, mis Villuga. Pöörasin siis tagasi, et mis ma sinna Katkule veel lähen, kui Villut enam ei ole.

ANNA: Jah, ei Villust enam abi saa.

EEVI: Poiss ka raske kanda, väsitab üsna ära. (Istub kivile ja jätkab nuttu.)

ANNA: Mis poisil nimeks?

EEVI: Nimi tal isa oma.

ANNA: Ah siis ka Villu?

EEVI: Villu jah!

ANNA (küsib lapselt): Kas Villu tuleb ka tädi sülle?

EEVI (lapsele): Mine tädi sülle.

ANNA (last oma kätele võttes): Misuke pontsakas!

EEVI (õnnelikult): Jah, ta on mul tubli. Või mis ta siis tahab, ikka veel saab teine rinda.

ANNA (imestusega): Ah ikka veel!

EEVI: Mõtlesin, et on teine esimene, las võtab, piima on küll, ega see tal ikka mööda külge maha jookse.

ANNA: Ta ju käib teil juba?

EEVI (imestades, et midagi niisugust võidakse tema Villu kohta küsida): Ammugi! Hakkas juba enne üheksat kuud tugede najal püsti ajama, nii kange oli teine, muudkui trügis ja trügis, seni kui jalad all.

ANNA: Kas teil on ka hea meel, et teil niisugune poeg on?

EEVI: Eks vaeva ole tema pärast küll nähtud, aga ega rõõmgi tulemata jää. Ema, õnnis, ütles mulle alati, et küll tuleb ka rõõm.

ANNA (pisarad kurgus): Tuleb, Eevi, kindlasti tuleb.

EEVI: Seni sai vaevastki üle. Ema elas ja vaatas lapse järele, kui väljas tööl käisin. Näis, kuidas nüüd saab,

pole enam lapse järele vaatajat ja saunastki aetakse välja.

ANNA: Tulge Kõrbojale, Eevi, tulge oma Villuga Kõrbojale.

EEVI (*ei tea, mis vastata*).

ANNA: Ma annan teile Kõrbojal toa, kus oma poisiga võite elada.

EEVI: Kas preili ikka tõesti või?

ANNA: Päris tõesti! Tulge, Eevi, parem ei ole teil kuskil kui Kõrbojal.

EEVI (*tänuliku imestusega*): Preili on isasse, tema on ka hea. (*Puhkeb nutma.*)

ANNA (*Reinu poole pöördudes*): Kuuled, isa, mis Eevi ütleb.

REIN (*naeratades, nagu loodaks ta asjade heaks pöördumist*): Kuulen, kuulen, aga Eevi ise ei taha nagu meie headust vastu võtta.

EEVI (*puhkeb veelgi rohkem nutma*): Ah, kallid Kõrboja peremees!

REIN (*Eevile*): Mina ei ole enam Kõrboja peremees, olen juba aplaagris.

ANNA (*lapsega isa ette astudes*): Isa, kasvatame Villust Kõrbojale peremehe.

REIN: Tõesti ikka või?

ANNA: Isa, ma ei naljata praegu. Ma jään Kõrbojale ainult siis, kui aitad mul Villust Kõrbojale peremehe kasvatada.

REIN (*liigutatult*): Jääd sa siis tõesti koju, Anna?

ANNA (*ka liigutatult*): Jään, isa!

REIN: Siis on ju kõik hea. Kui sa tõesti arvad, et Kõrbojale muidu õiget peremeest ei saa, kui peab kasvatama, siis kasvatame. Aga mis Eevi sellest arvab?

EEVI (*poeb nuuksudes Anna juurde ja võtab tema ümbert kinni*).

ANNA: Eevi, kallid, ära nuta, nüüd hakkavad Kõrbojal kuldsed päevad.

REIN (*pöördub liigutatult kõrvale ja tõstab käe, nagu tahaks silmi pühkida*).

(*Eesriie.*)

NÄIDENDI LÕPUVARIANT.

Näidendit «Kõrboja peremees» võib mängida ka ilma 7. pildita. Sel puhul ei lahku Anna 6. pildi lõpul lavalt, vaid astub kõrvale ja nutab. Pärast Anu repliiki «Nii see on. Kes teise hinge näeb» ilmub Eevi.

JÜRI (märkab Eevit, kes vahepeal, laps süles, on õueväravast sisse astunud): Kuhu's see Eevi selle lapsega?

EEVI (vaikselt halisedes): Ema suri ära... Sain koju, ja suri... Mõtlesin... kui saaks Villut abiks...

JÜRI: Ei Villust enam abi saa. Villu on seal, kus su emagi. (Silmitseb nukralt enda käes olevat püssi.)

EEVI (vaatab talle näkku, siis libiseb pilk püssile, siis Annale ja Anule... Korraga taipab kõik, tuigub pingini, istub ja puhkeb vaikselt nutma).

JÜRI (lahkub pikkamisi aita).

ANU (läheb talle järele).

ANNA (pöördub ka aitamiseks, aga märkab Eevit. Läheneb talle pikkamisi. Silmitseb last. Siis istub Eevi kõrvale pingile. Vaatleb kaua last, siis vaikselt): Magab?

EEVI: Mis temal...

ANNA (pausi järel): Mis... mis väikesel nimeks?

EEVI: Nimi tal isa oma.

ANNA: Siis ka Villu?

EEVI: Villu jah.

ANNA (pausi järel): Kas lubaksite ta korraks minu sülle?

EEVI (vaatab talle näkku, siis ulatab lapse).

ANNA (last oma kätele võttes): Misuke pontsakas!

EEVI: Jah, ta on mul tubli.

ANNA (pilg lakkamatult lapse näol): Kas teil on ka hea meel, et teil on niisugune poeg?

EEVI: Eks vaeva ole tema pärast küllalt nähtud, aga ega rõõmgi tulemata jää. Ema, õnnis, ütles mulle alati, et küll tuleb ka rõõm.

ANNA (*väriseval häälel*): Tuleb, Eevi. Kindlasti tuleb.

EEVI: Seni sai vaevastki üle. Ema elas ja vaatas lapse järele, kui väljas tööl käisin. Näib, kuidas nüüd saab. Pole enam lapse järele vaatajat ja saunastki aetakse välja. (*Nutab vaikselt.*)

ANNA (*tõstab lapselt pilgu ja vaatleb Eevit. Siis suure südamliku soojusega*): Tulge Kõrbojale, Eevi! Tulge oma Villuga Kõrbojale.

EEVI (*ei tea, mida vastata*).

ANNA: Ma annan teile Kõrbojal toa, kus oma poisiga võite elada. Tulge!

EEVI: Kas preili ikka tõesti või?

ANNA: Päris tõesti! Tulge, Eevi. Parem ei ole teil kuskil kui Kõrbojal. (*Jälle last silmitsedes.*) Ja Villust... Villust kasvatame Kõrbojale peremehe.

EEVI (*poeb nuuksudes Anna juurde, silmad säramas õnnest*).

ANNA: Eevi, kallis, ära nuta, nüüd hakkavad Kõrbojal kuldsed päevad.

(*Eesriie.*)

Антон Хансен-Таммсааре, Андрес Сярев

ХОЗЯИН ХУТОРА КЫРБОЯ

На эстонском языке

Оформление В. Варе

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja R. Lindström

Kunstiline toimetaja H. Vitsur

Tehniline toimetaja E. Lumet

Korrektorid A. Kiho ja E. Järve

Ladumisele antud 14. VII 1959. Trükkimisele
antud 13. X 1959. Paber 54×84, ¹/₁₆. Trüki-
poognaid 4,5. Formaadile 60×92 kohalda-
tud trükipoognaid 3,69. Arvutuspoognaid 3,32.
Trükiarv 7000. Tellimise nr 1367 Hans
Heidemanni nim. trükikoda, Tartu,
Ülikooli 17/19.

Hind 2 rbl.

7—5

A
22771

LÄHEMAL A

7850847

- PARVE, R. — Ondsuse labürint.
Tähendamissõnad 9 pildis eel-, vahe- ja lõpulangudega.
- TALVEST, M. — Tüli tühja asja pärast.
Komöödia 3 vaatuses.
- TAMMSAARE, A. H., SÄREV, A. — Vargamäe.
Dramatiseering 5 vaatuses 10 pildis.

VAREM ILMUNUD NÄIDENDITEST ON RAAMATU-
KAUPLUSTES VEEL MÜUGIL

	Hind rbl.
BREDELE, A. — Ägedad südamed.	1.60
Näidend 3 vaatuses 6 pildis.	
GALITS, A. — Rännumarss.	2.25
Dramaatiline poeem 3 vaatuses.	
GOGOL, N. — Ametimehe hommik.	—55
Komöödia 1 vaatuses.	
GRICIUS, A. — Kuum suvi.	2.10
Näidend 4 vaatuses 5 pildis.	
GROSS, V. — Ankeet.	2.—
Näidend 3 vaatuses.	
IRD, K., MERILAAS, K. — Tuleristsed.	1.70
Ooperilibreto.	
KRUSTEN, E. — Ameeriklased tulid.	1.59
Näidend 3 vaatuses.	
KRUSTEN, E. — Mina elan.	2.—
Näidend 3 vaatuses.	
KRÖLOV, I. A. — Pirukas.	—65
Komöödia 1 vaatuses.	
LEONOV, L. — Kuldne töld.	2.40
Näidend 4 vaatuses.	
LIIVES, A. — Sinine rakett.	1.60
Näidend 2 vaatuses.	
RANNET, E. — Kadunud poeg.	2.35
Näidend 3 vaatuses.	
TALVEST, M. — Kaks komöödiat.	4.70
(«Sookollid» 3 v. ja «Varrud» 3 v.)	
TSEHHOV, A. — Abieluettepanek.	—40
Nali 1 vaatuses.	

Rbl. 2.—

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00785084 7